

VATANDAŞ İÇİN BASİT HUKUK BİLGİLERİ

Bu yazıda ortalama düzeyde eğitilmiş vatandaşlarımızı hukuksal konularda genel olarak bilgilendirmek için bazı basit bilgiler vereceğim. Bu yazı, bütün hukuksal konuları kapsayan, sistematik (şematik), akademik bir çalışma değildir. Halkın geneli bakımından önemli olan konular özet olarak belirtilmiştir. Bazı kavram ve terimler, halkın rahatça anlayabilmesi için, hukukçuların kullandığı özel anlamda değil, genel anlamda kullanılmıştır (örneğin, “geçerlilik”, “yürürlük”, vs.). Önemle hatırlatırım ki, vatandaşlarımız burada yazdığım bilgileri kendi anladıkları kadarıyla yorumlayarak hiçbir hukuksal işlem yapmamalı, hangi hukuksal meseleyle karşı karşıya iseler mutlaka o konuda uzman bir hukukçuya danışmalıdırlar.

A) YASALAR (KANUNLAR) VE “MEVZUAT”

Yasalar Yazılı Olur (Halka İlan Edilir) - Resmi Gazete (RG)

Uluslararası Anlaşmalar (Sözleşmeler, Konvansiyonlar)

B) MAHKEMELER

Genel Sınıflandırma

Adliye Binalarımız

Adliye Çalışanları (Adli Personel)

C) YARGIÇ (HAKİM) - SAVCI - AVUKAT

Bazı Basit İstatistikler

Yargıçlar (Hakimler)

Savcılar (Cumhuriyet Savcıları)

Avukatlar (Vekil, Müdafî, Muhami)

Ç) ÇEŞİTLİ ADLİ KURUM VE KURULUŞLAR

Polis (Emniyet, Güvenlik, Kolluk)

Noterler

Bilirkişiler (Ehlivukuf, Ehlihibre)

Adli Tıp Kurumu

Özel Hafiyeler (Dedektifler)

Siciller (Kütükler)

D) BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Dilekçe (Arzuhal, İstida)

Dosya

Müzekkere

Duruşma

Çapraz Sorgu

Davacı - Davalı

Karşı Davacı - Karşı Davalı

Sanık - Mağdur - Müşteki (Şikâyetçi) - Müdahil - “SZG”

Müdafî - Vekil

Soruşturma - Takipsizlik (KYO) Kararı - İddianame - Kovuşturma

[Süpheli \(Zanlı\) - Sanık - Hükümözlü - Mahkum](#)
[Arama - Yakalama - Suçüstü \(Cürm-ü Meşhud\) - Gözaltı \(Nezaret\) - Gözlem Altı \(Müşahede\) - Tutuklama \(Tevkif\)](#)
[El Koyma - Müsadere](#)
[Tahliye \(Salıverme\) - Beraat - Davanın Düşmesi - Davanın Reddi - Davanın Kabulü - Kısmen Kabulü](#)
[Temyiz - İstinaf - Yüksek Yargı - İçtihatı Birleştirme Kararı \(İBK\)](#)
[İcra - İnfaz - Haciz - Şartlı Tahliye \(Koşullu Salıverme\)](#)
[UYAP \(Ulusal Yargı Ağı Projesi\)](#)

A) YASALAR (KANUNLAR) VE “MEVZUAT”

Devletimizin binlerce yasası vardır. Her yasa konusuna göre adlandırılır: Örneğin, “Ceza Yasası”, “Kira Yasası”, “Bankalar Yasası”, vb. Ayrıca, her yasaya özel bir numara verilir: Örneğin, “6570 sayılı yasa (Kira Yasası)”, “647 sayılı yasa (Ceza İnfaz Yasası)”, vb. Bazı yasalar kısadır; yalnızca birkaç maddeden (cümleden) ibarettir. Bazı yasalar ise uzundur; yüzlerce sayfa tutar, bazen binden fazla madde içerir.

Yasaları **Türkiye Büyük Millet Meclisi (“TBMM”)** yapar. Kısaca “**Meclis**” veya “**Parlamento**” da deriz. Bazı ülkelerde, “kongre”, “senato”, “avam (halk) kamarası”, “lordlar kamarası”, vs. aynı anda birkaç meclis vardır. Yurdumuzda böyle farklı meclisler yoktur; Meclis tektir.

Yasaları yaparken, **milletvekilllerimiz (mebuslarımız)** beraberce, ortaklaşa karar verirler. Ama genellikle milletvekillerimizin hepsi anlaşılamaz; yani, “oybirliği” sağlanamaz. Sonuçta, yasalar milletvekillerinin yalnızca belli bir çoğunluğunun istediği şekilde çıkar. Azınlıkta kalan milletvekillerinin istekleri reddedilmiş olur.

TBMM dışında hiç kimse yasa çıkaramaz. Tek başına cumhurbaşkanı veya başbakan ya da topluca bakanlar kurulu (yani, **hükümet**) dahi yasa çıkaramaz.

Yasaları çıkarma yetkisine (gücüne), “**yasama erki**” (eski tabirle, “teşri kuvveti”) denir. İşte bu yasama erki, TBMM’ye aittir. Ama, TBMM’nin dahi yasa yapma yetkisi sınırsız değildir. TBMM herhangi bir yasayı çıkardıktan sonra, **Anayasa Mahkemesi** o yasayı kısmen (yani, sadece bazı maddelerini) veya tamamen iptal edebilir (yani, geçersiz sayar, yürürlükten kaldırır).

Çıkarılmış olan yasaları uygulama (tatbik etme) yetkisine (gücüne), “**yürütme erki**” (eski tabirle, “icra kuvveti”) denir. Yasaları çiğneyenleri (ihlal edenleri) yargılama (muhakeme etme) yetkisine (gücüne) ise, “**yargı erki**” (eski tabirle, “kaza kuvveti”) denir.

Bütün medeni devletlerde aynen bu şekilde üçlü gruplandırma (sınıflandırma) vardır. Yani, **devleti oluşturan yalnızca bu üç (3) kuvvet (yasama, yürütme ve yargı) vardır**. Bu üç kuvvet dışında hiçbir kuvvet yoktur, olamaz; yeni bir kuvvet yaratılamaz. Örneğin, siyasi partiler, askerler, polisler, avukatlar, basın (yani, gazeteciler, televizyoncular, medya, vb.), bankalar, holdingler, şirketler, dernekler, vakıflar, sendikalar, üniversiteler, profesörler, köylüler, çiftçiler, işçiler, esnaflar, tacirler, tarikatlar, cemaatler, mezhepler, şeyhler, dervişler, müritler, vs. hiçbirini birleşerek veya ayrı ayrı, kendi aralarında, dördüncü, beşinci, altıncı, vs. şekilde hiçbir yeni devlet kuvveti kuramazlar. Yani, devletin yukarıda saydığım üç yetkisi (yasama, yürütme ve yargı) dışında kendi kendilerine devletin içinde yeni bir yetki (kuvvet) alanı oluşturmazlar.

Ancak, dernekler, vakıflar, sendikalar, üniversiteler, siyasi partiler, basın, vb. kurumlar elbette toplumsal yaşamımızda etkilidirler. Bunlara, “**baskı grupları**” denir. Günümüzde,

“sivil toplum kuruluşları” (STK’lar), başka bir deyişle, **“sivil toplum örgütleri” (STÖ’ler)** vardır. Bunlar özellikle dernekler, vakıflar ve sendikalar. Yasal ve meşru yollardan devletin siyasetini, ekonomik yönetimini, sağlık, öğrenim, vb. pek çok alanı etkilemeye çalışırlar. Bunu yapmak yasak değildir.

Yukarıda saydığım üç yetki (yasama, yürütme ve yargı), mutlaka ayrı kişilerde, birbirinden farklı devlet kurumlarında (kamu makamlarında) olur. Bu güçlerden ikisi veya üçü tek bir kişiye, tek bir devlet kurumuna bağlanamaz. Eskiden, krallar, padişahlar, sultanlar veya soylular sınıfı, aristokrat senatoları, aşiret meclisleri, vs. varken, bazen iki yetki, hatta bazen üç yetkinin hepsi birden, tek bir kuruma, hatta bazen de tek bir kişiye bağlı olabiliyordu. Örneğin, bir kral, kuralları (yasaları) hem kendisi koyuyordu, hem istediği zaman keyfine göre kendisi değiştiriyordu, hem kendisi uyguluyordu (sözlü veya yazılı emirler veriyordu), hem de kuralları çiğneyenleri yine bizzat kendisi yargılayıp cezalandırıyordu. Böyle krallar, sultanlar, vb. artık yalnızca çok geri kalmış ülkelerde görülebilir. Çağdaş ülkelerde, tabi ki bizim yurdumuzda da, halk bu şekilde yönetilmez.

“Devlet başkanımız”, cumhurbaşkanımızdır. Aynı anda iki veya daha fazla kişi cumhurbaşkanı olamaz. Yani, devletimizin başında yalnızca tek bir kişi bulunur. Yukarıda belirttiğim **“yürütme” yetkisi, cumhurbaşkanımıza aittir.** Ama, fiiliyatta, kendisi bu yetkiyi **“hükümete”**, daha doğrusu, başbakana bırakır (devreder).

“Hükümet başkanımız”, başbakanımızdır. Yani, hükümetimizin başında da tek bir kişi vardır; iki kişi birden başbakan olamaz. **Başbakan, “bakanlar kurulunun” da başkanıdır.** Cumhurbaşkanının fiilen başbakana devrettiği yürütme yetkisini, başbakan tek başına kullanmaz, kendisi de bu yetkisini fiilen bakanlarıyla beraberce, bölüşerek kullanır. Ama, tabi son söz başbakanındır.

TBMM’nin (Meclis’in) de bir başkanı vardır, ona **“Meclis Başkanı”** deriz. Ama, Meclis Başkanı Meclis’i yönetmez, yani Meclis’e karşı üstün bir yetkisi yoktur. Genelde, Meclis’teki oturumları, tartışmaları, görüşmeleri, oylamaları yönetir, yani adeta tarafsız bir hakem gibidir.

Meclis’te beş yüz elli (550) milletvekili (mebus) için yer vardır. Ölüm, istifa, vb. nedenlerle yerler boşalırsa, sonraki seçimlerde yerler yeniden doldurulur. Seçim yapılmadan, herhangi bir vatandaş boşalan yere milletvekili olarak atanamaz. Yasama erki, bir anlamda işte bu 550 milletvekili arasında eşit şekilde bölüşülmüştür.

Mevzuat: Yasaların nispeten daha az önemli ve daha ayrıntılı olanları, **“tüzük”**, **“yönetmelik”**, vb. kurallardır. Bunlara topluca, özetle **“mevzuat”** denir.

Aynen askeri hiyerarşideki gibi (onbaşı, yüzbaşı, binbaşı, vb.), **yasa ve mevzuat arasında da hiyerarşi (ast - üst, memur - amir ilişkisi) vardır.** En üstte Anayasa vardır. Önemine göre, büyükten küçüğe doğru, şöyle sıralanır:

1) Anayasa (Teşkilatı Esasiye Kanunu, Kanunu Esasi): Her devletin yalnızca bir tane anayasası olur. Bazı devletlerde, örneğin İngiltere’de anayasa yoktur. Padişahlık biterken, cumhuriyet kurulurken ve kurulduktan sonra, bugüne kadar çeşitli anayasalarımız olmuştur. Anayasalarımız hangi yıl yapıldıysa ona göre adlandırılır (**“1921 Anayasası”, “1924 Anayasası”, “1961 Anayasası”, vb.**). **Son anayasamız, yani bugün geçerli (yürürlükte) olan anayasamız, 1982 Anayasası’dır.** İlk defa 1982 yılında çıkarılmıştır ama bugüne kadar pek çok maddesi çeşitli yıllarda değiştirilmiştir; yine de adının başında **“1982”** yazılır. 1982 Anayasası’ndan önceki anayasalarımız artık yürürlükten kalkmıştır (yani, artık geçersizdir).

2) Yasalar (Kanunlar): Yasalar Anayasa’ya uygun olmak zorundadır. Yani yasalardaki kurallar Anayasadaki kurallarla çelişik (çatışmalı) olmamalıdır, birbirlerine ters düşmemelidir. Yasaların altında kalan kurallarda (tüzük, yönetmelik, vs. mevzuat) yasalara uygun olmak zorundadır. Örneğin, herhangi bir yasada **“18 (on sekiz) yaşından küçüklere otomobil kullanma ehliyeti verilmez”** diye bir yasak yazıyorsa, yasanın altındaki herhangi bir

tüzükte, yönetmelikte, vs. “17 (on yedi) yaşındakilere de ehliyet verilebilir” diye bir serbestlik tanınmaz, çelişkili kural getirilemez. Tersî şekilde, “yalnızca 21 (yirmi bir) yaşından büyüklere ehliyet verilir” diye yasaya aykırı bir kısıtlama da getirilemez. Çünkü, yasa gerekli yaşı (18) kesin olarak belirlemiştir. Aşağı veya yukarıya oynatılamaz. Kısacası, aynen memur - amir ilişkisi gibi, alttaki kural üstteki kurala uymak zorundadır.

3) “Kanun Hükmünde Kararnameler”, Kararnameler, Tüzükler (Nizamnameler): Bunları genelde hükümet (başbakan ve bakanlar kurulu beraberce) çıkarır. Hepsî, bir üstteki yasaya (bazen, “çerçeve yasa” denir) uygun olmak zorundadır. Tüzük yapmak için **Danıştay**’ın o konuda önceden iznini (yazılı onayını) almak gerekir.

4) Yönetmelikler: Bunları genelde tek tek bazı bakanlar (bakanlıklar) veya nadiren de olsa birkaç bakanlık birlikte çıkarır. Herhangi bir yönetmelik çıkarmak için Danıştay’ın önceden iznini (yazılı onayını) almak gerekmez. Ama Danıştay sonradan o yönetmeliği kısmen (yani, sadece bazı maddelerini) veya tamamen iptal edebilir (yani, geçersiz sayar, yürürlükten kaldırır).

5) Tebliğler, Sirkülerler, Genelgeler, Özelgeler, vb.: Bunları, devletin çeşitli organları, yani cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, müdürler, müsteşarlar, vs. yetkililer çıkarabilir.

Yasalar Yazılı Olur (Halka İlan Edilir) - Resmi Gazete (RG)

Yasalar ve mevzuat mutlaka yazıya dökülür, yani yazılı olur, sözlü olmaz. Yalnızca herhangi bir yerde (halka açık konuşma, miting, radyo veya televizyon duyurusu, vs.) sesli olarak okunup vatandaşların hepsine ilan edilmiş varsayılmaz. Her vatandaşın bütün yasaları ve mevzuatı bulmak, okumak, öğrenmek hakkı vardır.

Yazılı olma zorunluluğu, özellikle “ceza hukuku” bakımından önemlidir. **Çünkü, ceza hukuku, vatandaşın hayatında diğer hukuk sahalarına göre daha ağır (ciddi) sonuçlar doğurur.**

Evlenme, boşanma, velayet, vesayet, evlat edinme, miras, ticaret, bankacılık, sigorta, kredi, borç, alım - satım, kira, işçi - işveren hakları, sendikalar, dernekler, vakıflar, vs. gibi hukuksal meseleler, genelde para kaybı veya kazanılması, yani tazminat ödenmesi, işten veya üyelikten çıkarılma, vb. sonuçlara yol açar. Ama, bu meselelerin hiç birinin sonunda tutuklanmak, hapse girmek yoktur (bazı çok istisnai durumlar hariç, örneğin, karşılıksız çek yazmak, vb.). Oysa, ceza hukukuyla ilgili meselelerin sonunda, **tutuklanmak ve hatta mahkum olup hapis yatmak** söz konusu olabilir.

Bu nedenle, bütün vatandaşlarımız özellikle ceza yasalarımızı önceden bilmek, okumak, öğrenmek hakkına sahiptir. Hiçbir vatandaş, bir ceza yasasını çiğneyip de yakalandığında, “ben bunun suç olduğunu bilmiyordum” diyemez. Daha doğrusu, “bilmiyordum” diyerek kendisini savunamaz, cezadan kurtulamaz. Bütün çağdaş ülkelerde aynı kural vardır. Yani, yalnızca bizim devletimizin uydurduğu, zalimane bir kural değildir.

Bu kuralın vatandaşlar için avantajı da vardır. Şöyle ki, ceza yasaları bazen değişir. Eskiden yasak (suç) sayılan bir fiil (eylem), gün gelir yasak olmaktan çıkar. Örneğin, eskiden bizde “zina” suç sayılırdı. Sonra ceza yasası değişti ve bugün artık zina “suç” değildir (tabî, aldatılan eşe boşanmak hakkı verir, o başka). Zina suçu işlediği için yargılanmakta olan, hatta mahkum olmuş olup da hapiste yatmakta olan herkes yasak kalktığı için artık suçlu sayılmaz, cezaları düşer (silinir). Şimdi, ceza yasası yeniden değiştirilse ve zina tekrar yasaklansa, geçmişte zina işlemişseniz, suçlu sayılmazsınız. Ancak, yeni yasa yürürlüğe girdikten sonra zina işlerseniz suçlu sayılırsınız.

Daha ayrıntılı bir örnek vereyim: Bugün, medeni nikâh kıydırmadan önce, **dini nikâh** (imam nikâhı, kilise nikâhı, vb.) kıydırmak suçtur. Yani, **bir kişiyle imam nikâhı yapmadan**

önce, o kişiyle mutlaka medeni nikâh yapmak (resmi evlilik işlemi yaptırmak) zorundasınız. Medeni nikâhla evlendikten sonra, isterseniz imam nikâhı da yaptırabilirsiniz. Varsayalım ki, siz bugün yasaya uygun olarak önce resmi evlilik yaptınız, sonra da imam nikâhı kıydırdınız. Hemen yarın, ceza yasası değişse ve artık imam nikâhı yaptırmak tamamen yasaklansa, suç işlemiş sayılmazsınız. Çünkü, **“ALEYHİNİZDEKİ” ceza yasası kuralları, GERİYE YÜRÜMEZ; yani, geçmişe doğru etki yapmaz. Yalnızca, geleceğe etkilidir.**

Tersi örnek de geçerlidir. Varsayalım ki, bugün imam nikâhı tamamen yasak olsun. Siz bu yasağı çiğneyip imam nikâhı kıydırıp da yakalanırsanız, yargılanmaya başlarsınız. Sizin yargılandığınız sırada, ceza yasası değişip de imam nikâhı serbest bırakılırsa, siz de artık yargılanmaktan kurtulursunuz. Çünkü, **“LEHİNİZDEKİ” ceza yasası kuralları, GERİYE YÜRÜR; yani, geçmişe doğru etki yapar. Yalnızca geleceğe değil, geçmişe de etkilidir.** Bir anlamda, sizin için geçmişe dönük olarak “af” çıkmış olur. Hatta, yargılanmanız bitmiş ve diyelim ki mahkum edilip hapse girmiş bile olsanız, yeni yasa imam nikâhını serbest bıraktığı için, hemen hapisten çıkarılırsınız. Hapis cezanız derhal iptal edilir, hatta adli sicil kaydınız da değiştirilir, bu suçla ilgili olarak siciliniz temizlenmiş olur (Not: Yasaya aykırı olarak imam nikâhı yapılırsa, hem erkek, hem kadın, yani eşlerin her ikisi de, ve hem de imam suçlu olur).

Resmi Gazete (RG): Yasalar ve mevzuatın çoğu, çıkarıldıktan (yazıldıktan) sonra bütün halkımıza duyurulmak için yayınlanır. **Yayınlanmazsa, yürürlüğe giremez, yayınlanana kadar geçerli olmaz.** Devlet, her gün (milli ve dini bayramlar hariç) Ankara’da “Resmi Gazete” basar ve bütün yurttan dağıtır. Bazı günler, birden fazla Resmi Gazete yayınlanabilir. Bunlara **“mükerrer”** denir. Yasalar ve mevzuat dışında başka bazı resmi konular da (bazı mahkeme kararları, uluslararası anlaşmalar, kamu ihaleleri, vb.) Resmi Gazete’de yayınlanır. Amaç, bütün vatandaşları yasal konulardan, resmi işlerden haberdar etmektir.

Dikkat! Resmi Gazete’de yasaların ve mevzuatın hepsi yayınlanmaz. **Bazıları gizlidir, bu yüzden yayınlanmaz.** Bazıları da önemsiz olduğu için yayınlanmaz.

Resmi Gazete, bütün vatandaşlara tek tek dağıtılmaz. Bedava değildir, ücretle satılır. Ama, bakkalda, markette, vs.’de satılmaz. Baştan peşin para ödeyip gazeteye abone olmak lazımdır.

Resmi Gazete’leri İnternet’te aşağıdaki bağlantıdan ilgili tarihlerine göre arayarak okuyabilirsiniz:

[Resmi Gazete](#)

Uluslararası Anlaşmalar (Sözleşmeler, Konvansiyonlar)

Her devlet gibi, bizim devletimiz de, kendi isteğine bağlı olarak, başka devletlerle anlaşmalar (sözleşmeler) yapabilir; yeni hukuk kuralları kabul edebilir. Bu uluslararası hukuk kuralları, yalnızca devletin resmi organlarını değil, bazen doğrudan doğruya vatandaşlarımızı da (bireyleri de) olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilir. Çünkü, bu uluslararası hukuk kurallarının bazıları “otomatik” olarak devletimizin yasaları arasına katılmış olur.

Hatta, böylece kabul edilen **uluslararası hukuk kuralları, bir anlamda kendi yasalarımızdan da üstün olur.** Çünkü, Anayasa Mahkemesi, bazı yasalarımızı (yani, Anayasa’ya aykırı düşen kendi yasalarımızı) iptal etme yetkisine sahiptir ama uluslararası anlaşmaları, Anayasa’mıza aykırı düşseler bile, iptal etme yetkisine sahip değildir. Kısacası, devletimizin imzaladığı bir uluslararası anlaşma, Anayasa’ya aykırı düşerse, Anayasa’mız çiğnenmiş olur, uluslararası anlaşma Anayasa’mıza üstün gelmiş olur.

Örneğin, bugün ülkemizde on sekiz (18) yaşındakilerin veya daha büyüklerin devletin resmi ruhsatına sahip genelevlere, randevu evlerine, vs. gitmesi serbesttir (kanunen yasak değildir). Devletimiz, uluslararası bir anlaşma imzalarsa ve o anlaşmada, “bütün genelevler

kapatılacaktır, genelev işletmek, genelevde çalışmak, geneleve müşteri olarak gitmek, vs. hepsi yasaktır”, şeklinde bir kural (yasak) yazılı olsa, artık bu yeni kural bizim de yasamız sayılır, hatta daha üstün sayılır. Çünkü, eğer bizzat bizim devletimiz böyle bir yasak getirseydi, belki Anayasa Mahkemesi bu yasağı iptal edebilirdi (yasağı kaldırabilirdi). Ama, böyle bir yasak artık devletimizin kabul ettiği (imzaladığı) uluslararası bir anlaşmada yazılan bir kural olursa, Anayasa Mahkemesi bu yasağı kaldıramaz (kuralı iptal edemez).

B) MAHKEMELER

Yazımın en başlarında belirttiğim gibi, devletimizde “**yasama**”, “**yürütme**” ve “**yargı**” olmak üzere, üç kuvvet (yetki) vardır. Tekrar hatırlatmak gerekirse, yasama yetkisi, TBMM’ye (Meclis’e) aittir. Bu yetki, adeta beş yüz elli milletvekilimiz arasında eşit olarak paylaşılmıştır. Yani, yasama yetkisinin sahibi tek bir kişi değildir. Oysa, yürütme yetkisi’nin sahibi, tek bir kişidir, o da cumhurbaşkanımızdır. Ama, yine yazımın en başlarında belirttiğim gibi, cumhurbaşkanımız bu yetkisini fiilen başbakana devretmiştir. Başbakanımız da, devraldığı bu yetkiyi, fiilen bakanlar kuruluyla beraber kullanır. Basitçe tekrarlırsak, cumhurbaşkanı, bir devlet dairesindeki müdür gibidir. Kendisine bir “vekil” (müdür muavini, müdür yardımcısı) atamıştır. İşte bu kişi başbakandır. Müdür yardımcısı da işleri emrindeki memurlar (yani, bakanlar) vasıtasıyla görür.

Devletin “**yargı**” yetkisine gelirsek, bu kuvvetin başında da tek bir kişi yoktur. Bu yetki, yurdumuzdaki mahkemelerimizin (yani, yargıçlarımızın) hepsi arasında paylaşılmıştır. Kısacası, **yargı yetkisi, binlerce yargıcımız arasında eşit şekilde bölüşülmüştür**. En temel ilke (prensipl) şudur ki, yargı yetkisi (kuvveti) bakımından, hiç kimse (adalet bakanı ya da başbakan ve hatta cumhurbaşkanı bile) yargıçlarımızın hiç birinden daha üstün değildir. Ayrıca, hiçbir yargıcımız da bir başka yargıcımıza karşı üstün değildir. Yani, yargıçlar da kendi aralarında eşittir. Her yargıç bağımsızdır, özerktir. Basit bir benzetme yaparsak, her yargıç bağımsız bir prens gibidir. Kraldan bile emir almazlar. Her prensin kendi toprağı, kendi yetki sahası vardır. Ne kral ne de diğer prensler bir başka prene karışamaz.

Tekrarlıyorum ki, mahkemelerimiz tek bir merkezden yönetilmez, tek bir başkanları (baş yargıç, vb. bir kişi) yoktur. Şimdi, mahkemelerimizin görev ve yetkilerini inceleyelim.

Genel Sınıflandırma

Mahkemelerimiz, dava konuları ve kendi aralarındaki yetki dağılımına göre, çok çeşitlidir. Hepsinin farklı adı vardır. Örneğin, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Ankara Bölge İdare Mahkemesi, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, (vb. başka “bölge idare” mahkemeleri), Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi, Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi, vb., İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesi, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi, vb., illerimize ve ilçelerimize göre işte böyle “**ağır ceza**”, “**asliye ceza**”, “**sulh ceza**”, “**asliye hukuk**”, “**sulh hukuk**”, “**idare hukuku**”, “**vergi hukuku**”, “**icra ve iflas hukuku**”, “**ticaret hukuku**”, “**iş hukuku (işçi - işveren anlamında)**”, “**tapu ve kadastro hukuku**”, “**aile hukuku (evlilik - boşanma, velayet, vb.)**”, “**tüketici hakları**”, “**çocuk hakları**”, “**deniz hukuku**”, vs. adı altında pek çok mahkememiz vardır. Kısacası, bu şekilde sınıflandırsak, yurdumuzda yaklaşık altı bin (6000) adet mahkeme bulunmaktadır.

Yurdumuzdaki nüfusun artmasına, il ve ilçelere göre dağılımına, dava sayısının azalıp çoğalmasına ve çeşitlenmesine, yargıç ve savcı kadrosuna ve sayısına ve başkaca pek çok ölçüte (kısıtasa) göre, devletimiz istediği zaman yeni mahkemeler açabilir, istediklerini kapatabilir, istediklerini birbiriyle birleştirebilir, istediklerini birbirinden ayırabilir, vs.

Bütün illerimizde, her çeşit mahkeme bulunmaz. **Nüfusu az olan illerimizde, az sayıda mahkeme bulunur**. Çünkü, nüfus bakımından küçük illerimizdeki dava sayısı azdır.

Nüfusu kalabalık olan illerimizde, daha fazla sayıda ve çok çeşitte mahkeme bulunur. Çünkü, büyük illerimizde dava sayısı çoktur.

Örneğin, bazı illerimizde bir tane ağır ceza mahkemesi bulunabilir. Ama daha kalabalık illerimizde, genelde ilçelere göre dağılmış olarak, beş, on, hatta yirmi veya daha fazla ağır ceza mahkemesi bulunabilir. Tabi, büyük illerimizde de, her ilçede ağır ceza mahkemesi bulunmaz; kalabalık ilçelerde ağır ceza mahkemeleri bulunur, küçük ilçelerdeki ağır ceza davaları büyük ilçelerdeki ağır ceza mahkemelerinde görülür. Benzer şekilde, her ilimizde “Bölge İdare Mahkemesi” bulunmaz. Bu mahkemeler yalnızca büyük illerimizde bulunur. Bugün için yaklaşık otuz (30) ilimizde Bölge İdare Mahkemesi bulunmaktadır. Kısacası, mahkemelerin yurt çapındaki sayısı, çeşiti ve dağılımı, nüfus ve dava sayısına göre belirlenir.

Mahkemelerimiz (yargıçlarımız), en temel ilke (prensipte) olarak, yukarıda belirttiğim üzere, birbirlerinden bağımsızdır, özerktir. Hiçbiri, bir diğerine üstün değildir. Ama yine de, dava konusu açısından bakarsak, aralarında derece (alt - üst ilişkisi) vardır. Aşağıdan yukarıya doğru, basit bir şekilde şöyle sıralanabilir:

“Sulh” mahkemeleri (“sulh hukuk” ve “sulh ceza” olarak ikiye ayrılır): En basit (kolay, az karmaşık olan, para değeri düşük veya vatandaş ilgilendiren meselenin önemi az olan, hiç hapis cezası olmayan veya kısa hapis cezası olan, vb.) davalara bakar. Sulh ceza davalarında, duruşmada savcı bulunmaz.

“Asliye” mahkemeleri (“asliye hukuk” ve “asliye ceza” olarak ikiye ayrılır): Sulh mahkemelerine nispeten daha önemli davalara bakar. Asliye ceza davalarında, duruşmada savcı da bulunur.

“Ağır ceza” mahkemeleri: En ciddi (ağır) suçlara bakar. Bu nedenle, ağır ceza mahkemelerimizde, bir (1) yargıç değil, **üç (3) yargıç** bulunur. Amaç, davanın (suçun) ciddiyeti nedeniyle, meselenin çözümlenebilmesi için bir’den fazla yargıcın mesai harcaması ve yargıçlardan herhangi birinin ön yargılı (tarafgir) olmamasını (keyfi davranmamasını) sağlayabilmektir.

Mahkemelerimizin çeşitlerinde, adlarına dikkat etmek gerekir. Hepsini birbirine paralel gitmez. Örneğin, “ağır ceza mahkemesi” diye bir mahkeme çeşiti vardır, ama “ağır hukuk mahkemesi” diye bir mahkeme çeşiti yoktur. “Sulh idare mahkemesi” veya “asliye idare mahkemesi” diye bir mahkeme çeşiti de yoktur. Normal vatandaşın bu teknik ayrıntıların hepsini bilmesi şart değildir. Bunları bilmek, davaları bu mahkeme çeşitlerine göre açmak, avukatların işidir.

Yalnız, vatandaşlarımız özellikle şu konuda dikkatli olmalıdır: Önceden bir avukata (veya başka bir uzman hukukçuya) danışmazsanız, bu yüzden davanızı yanlış mahkemede açarsanız, yargıç davanızı reddeder (bir anlamda, davayı kaybetmiş olursunuz); boşuna zaman ve para harcamış olursunuz. Hatta, bazen hakkınızı tamamen kaybedersiniz. Sonradan doğru (yetkili) mahkemede dava açsanız bile, artık süreyi kaçırmış olduğunuz için, hakkınız tamamen geçmiş (zaman aşımına uğramış, bitmiş) olur.

Adliye Binalarımız

Mahkemelerimiz, resmi devlet binalarında bulunur. Davalar bu binalarda görülür; duruşmalar bu binalarda yapılır. Sokakta, lokantada, parklarda, bahçelerde, taşıt araçlarında (gemide, uçakta), vs. mahkeme kurulmaz, dava görülmez, duruşma yapılmaz.

Bazı durumlarda, mahkemelerimiz (yani, yargıçlarımız) delil toplamak için, adliye binası dışına da (sokak, ev, iş yeri, dükkân, okul, hastane, vs.) gidebilirler, oralarda resmi işlemler de yapabilirler (ilgili kişilerden bilgi alırlar, tutanaklar tuttururlar, vs.). Buna **“keşif”** denir.

Başka bir resmi devlet kurumunun olduğu yerde (mekânda) mahkeme olmaz. Örneğin, Başbakanlık veya Adalet Bakanlığı binasında, herhangi bir ilimizin valilik binasında (vilayet konağında), herhangi bir ilçemizin kaymakamlığında, il veya ilçe emniyet müdürlüklerinde, askerlik şubelerinde, belediye binasında, tapu veya nüfus müdürlüğünde, devlet hastanesinde, vs. mahkeme olmaz.

Örneğin, herhangi bir vatandaşımız, “ben valiye giderim, konuşurum, derdimi anlatırım, olmazsa ona dilekçe veririm, dava açarım”, diye düşünmemelidir. Dava açmak için mutlaka ilgili mahkemeye gitmek gereklidir. Valiye dilekçe vermekle dava açılmaz. Vilayet binasının içinde mahkeme de bulamazsınız. Mahkemenin bulunduğu binaya gidip davanızı orada açmalısınız.

Adliye binalarında pek çok departman, daire, birim, oda bulunur. Örneğin, yargıçlarımızın ve savcılarımızın çalışma odaları (makamları), onlara yardımcı olmak üzere, bir anlamda sekreterlik (yazı işleri, kâtiplik) hizmeti sağlayan “kalem” odaları, duruşma salonları, müracaat savcılığı, nöbetçi savcılık, dosyaların saklandığı arşiv deposu, vatandaşın adli sicil kayıtlarını çıkartabileceği odalar, baro odaları, fotokopi, faks, bilgisayar ve internet odaları, vestiyer, delillerin muhafaza edildiği adli emanet bürosu, mahkeme harçları için para yatırma veznesi, acil durumlar için sağlık ilk yardım odası, polis odası, kütüphane, postane (PTT), yemekhane, çayhane (çay ocağı), büfe (tost, sandviç, ayran, vs.), kafe, tuvaletler, vb. pek çok yer vardır.

Tabi, bunların hepsi her mahkememizde (her adliye binasında) bulunmaz. Küçük adliyelerde bunların bazıları bulunur, büyük adliyelerde, hepsini bulabilirsiniz.

Adliye Çalışanları (Adli Personel)

Adliyelerimizde genel olarak karşılaşacağınız kişiler, **yargıçlar, savcılar, başsavcı, icra/iflas müdürleri ve memurları, kalem müdürleri ve memurları, zabıt (tutanak) kâtipleri, mübaşirler, emniyet görevlileri (“kolluk kuvveti”, yani polisler), arşiv memurları, odacılar, çaycılar, vb. görevlilerdir.** Bu kişilerin çoğu devlet memurudur. Sınavla seçilirler, kurs ve staj görürler, çeşitli memuriyet görevlerine atanırlar, yurdumuzun çeşitli yerlerinde görev yaparlar, zaman zaman yeniden sınava girerler, terfi ederler, daha üst kademede memurluğa geçerler.

Adliyelerimizde yukarıda sayılanlar dışında en çok karşılaşacağınız kişiler arasında avukatlar, avukat stajyerleri ve hukuk fakültesi öğrencileri vardır. **Avukatlar devlet memuru değildirler** (istisnaen, memur olanlar da vardır). Ama yine de **Avukatlık Kanunu’na göre, “kamu hizmeti” yaptıkları varsayılır ve nispeten “resmî” görevli sayılırlar.**

Avukatlar, “**serbest meslek mensubu**” sayılırlar. Genelde, kendi büroları vardır. Ama, bazı avukatlar kendi adına çalışmaz, bir başka avukatın yanında veya herhangi bir şirkette, dernekte, vakıfta, vb. özel kurumlarda sigortalı olarak (bir anlamda, “işçi” olarak) çalışırlar.

Bazı avukatlar, isterlerse devlet memuru da olabilirler. Bunun için özel sınava girerler, kurs ve staj görürler, sonra devlet adına avukatlık yapmaya başlarlar. Artık onlar da resmen devlet memuru sayılırlar (örneğin, “Hazine avukatları”).

Kalem Müdür ve Memurları: Yukarıda da belirttiğim üzere, yargıçlarımız ve savcılarımıza yazı işlerinde (müzekkere yazılması, tutanak tutulması, çeşitli devlet daireleriyle muhaberat (haberleşme), fotokopi çekilmesi, dosyaların düzenlenmesi, vb. işlerde) yardımcı olmak üzere bir anlamda “sekreterlik” (kâtiplik) görevi gören memurlar vardır. Bu memurlar, adliyelerde “kalem” adı verilen odalarda görev yaparlar. Bir kalem odasında genelde birkaç memur çalışır ve bunların başında bir de kalem müdürü bulunur.

Genelde, her mahkemenin (örneğin, Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesi, Ankara 2. Hukuk Mahkemesi, vs.) ayrı kalemi (yani, kalem odası) olur. Kalemler de örneğin şöyle

adlandırılır: “Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesi Kalemı”, “Ankara 2. Asliye Hukuk Mahkemesi Kalemı”, vs.

Savcılarımız, başsavcılarımız, icra müdürlerimiz için de aynı şekilde onlara yardımcı olmak üzere ayrı kalem odaları vardır.

Duruşma yapma, ifade alma, keşif yapma, vb. iş ve işlemler dışında, vatandaşlarımız dilekçelerini sunarken, sözlü açıklamalar yaparken, sorular sorarken, bilgi talep ederken, vs. işlerde **normal olarak yargıçlarımız ve savcılarımız vatandaşla doğrudan muhatap olmazlar. Vatandaş, bu işlemlerini kalem odasında bulunan memurlar vasıtasıyla yapmak zorundadır.** Kısacası, istisnai durumlar dışında, vatandaş doğrudan yargıçların, savcıların odalarına girerek dilekçeler veremez, belgeler sunamaz, sorular soramaz, bilgi alamaz.

Bunun nedeni, yargıç ve savcılarımızın mesailerinin gereksiz (yani, sekreterlik işlerine bakan kalem memurlarının kolayca halledebileceği) işlerle bölünmemesidir. Ayrıca, bazen yargıç ve savcılarımız odalarında bulunmayabilirler. Çünkü, duruşmada olabilirler, adliye dışında keşfe gitmiş olabilirler, vb. daha pek çok işleri olabilir. Bazen saatlerce, hatta günlerce odalarında bulunamayabilirler. Oysa, **ilgili kalem memurlarını mesai saatleri içinde her zaman odalarında bulabilirsiniz. Bu sayede, vatandaşlar boşuna saatlerce beklemeden, zaman kaybetmeden, resmi işlemlerini kalem memurlarıyla halledebilirler.**

Mübaşirler: Mübaşir adı verilen memurlar da bir kaleme bağlı çalışırlar. Genelde dosyaların muhafazası, sıralanması, getirilip götürülmesi, taşınması, vb. işlere bakarlar.

Ayrıca, duruşma görülürken genelde duruşma salonunda emre hazır bir şekilde beklerler, duruşmayı yöneten yargıcın çeşitli emirlerini yerine getirirler, duruşmaların sırasına göre ve düzenli (disiplinli) bir şekilde yapılmasını sağlarlar, her davanın duruşmasından hemen önce **duruşmanın az sonra başlayacağını yüksek sesle duyurarak** ilgili tarafların (davalı, davacı, şüpheli, sanık, mağdur, vb.) ve tanık, avukat, vb. diğer ilgililerin duruşma salonuna çağrılmaları, salona alınmaları, duruşmadan sonra salondan çıkarılmaları, vb. işleri görürler.

C) YARGIÇ (HAKİM) - SAVCI - AVUKAT

Adliyelerde, mahkemelerde, savcılıklarda, duruşmalarda, kısacası, genel olarak bütün “hukuk” dünyamızda, en önemli üç kişi (taraf), yargıçlar, savcılar ve avukatlardır. Yukarıda bu kişiler hakkında bazı bilgiler verdim. Şimdi başka bilgiler vereceğim.

Bazı Basit İstatistikler

Ülkemizde yaklaşık dört bin (4000) savcı ve sekiz bin (8000) yargıç görev yapmaktadır. Oysa, yargıç ve savcı toplam kadro sayısı, yaklaşık on beş bin (15.000) adettir. Yani, yaklaşık üç bin (3000) kişilik yargıç ve savcı açığımız bulunmaktadır. Aslında, boş kadrolar doldurulsa bile, 15.000 kişilik kadro ülkemizin nüfusuna ve dava sayısına göre çok azdır. Ülkemizin nüfusu yaklaşık yetmiş dört milyon (74.000.000)’dur. Ayrıca, açılmış ve sürmekte olan milyonlarca dava bulunmaktadır.

Çeşitli kaynaklarda belirtildiğine göre, Avrupa standartları esas alınırsa, toplam en az otuz bin (30.000) yargıç ve savcımız bulunmalıdır.

Nüfusumuza oranlarsanız, yaklaşık olarak, her on sekiz bin (18.000) vatandaşımıza yalnızca bir (1) savcı, her dokuz bin (9000) vatandaşımıza ise yalnızca bir (1) yargıç düşmektedir. Görüleceği üzere, vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak için gereken yargıç ve savcı sayısı çok azdır.

Maalesef, işte özellikle bu yüzden ülkemizde davalar çok uzun sürmektedir. Aslında, devletimiz, zaman geçtikçe, yargıç ve savcı sayısını arttırmaktadır. Örneğin, on (10)

yıl önce, toplam yargıç ve savcı sayımız yaklaşık altı bin (6000) idi.

Elbette, hukuksal sorunlarımızı, davalarımızı çözmek için yalnızca yargıçlar ve savcılar görev yapmamaktadır. Yurdumuzda, avukatlar da, devlet memuru olmasalar bile, vatandaşların hukuksal sorunlarının büyük bir bölümünü çözmeye yetkilidirler ve böyle yapmaya da çalışmaktadırlar.

Avukatlık Kanunu'na göre, avukatlar da “kamu hizmeti” yapan kişiler arasındadırlar. Avukatlar, vatandaşlar arasındaki pek çok ihtilafı (uyuşmazlığı), daha dava aşamasına geçmeden halledebilmektedirler. Sulh (barış), uzlaşma, ihtarname/protesto çekmek, sözleşme, taahhütname yazmak, vb. yollar kullanabilmektedirler. İşte bu sayede, mahkemelerimizin, adli personelimizin, emniyet güçlerimizi (polisimizin), vb. kamu görevlilerimizin iş yükünü bir nebze de olsa hafifletebilmektedirler.

Ülkemizde ilgili il barolarına kayıtlı yaklaşık yetmiş bin (70.000) avukat bulunmaktadır. Ancak, bunların hepsi avukatlık mesleğini sürdürmemektedirler (faal değildirler, başka işler yapmaktadırlar, yazarlık, akademisyenlik, gazetecilik, siyaset, ticaret, vs.). Örneğin, **İstanbul Barosu'na kayıtlı yaklaşık yirmi beş bin (25.000) avukat vardır ancak bunların yaklaşık beş bini (5000) fiilen avukatlık yapmamaktadır.** Basit bir hesaplama, İstanbul'daki avukatların yüzde yirmisi (%20) fiilen avukatlık yapmamaktadır.

Aynı yüzdelik oranı, ülkemizde barolara kayıtlı toplam avukat sayısına (70.000) oranlarsak, bugün ülkemizde fiilen avukatlık yapan yaklaşık elli beş bin (55.000) kişi bulunduğunu varsayabiliriz. Bu da demektir ki, **ülkemizde her bin üç yüz (1300) vatandaşımıza bir (1) avukat düşmektedir. Görüleceği üzere, daha yukarıda yaptığımız hesaplamaya göre, aynen yargıç ve savcı sayımızın yetersizliği gibi, yurdumuzdaki avukat sayısı da yetersizdir.**

Yargıçlar (Hakimler)

Yargıçlarımız, hukuk fakültesi mezunu olmak zorundadır (bazı idare mahkemeleri yargıçları istisna olarak iktisat, maliye, mülkiye, vb. mezunu olabilirler). Fakülteden mezun olduktan sonra, isterlerse **devletin açtığı sözlü ve yazılı sınavlara girerler**, kazanırlarsa devlet kadrosuna geçerler (memur olurlar). Sonra birkaç yıl kurs (staj) görürler. Daha sonra da, belirli bir kadro ünvanıyla ve memuriyet derecesiyle görevlerine başlarlar.

Genelde, öncelikle **“adli” veya “idari” yargıç** olarak ayrılırlar. Adli yargıçların bazıları da görevlerine önce “savcı” olarak başlar, bazıları mesleklerine savcı olarak devam eder, bazıları ise sonradan yargıçlığa geçirilirler.

Bilindiği üzere, çok çeşitli devlet memuru vardır. Devlet tabibi (doktor, hekim), öğretmen, emniyet görevlisi (polis), asker (subay, general, vb.), vali, kaymakam, vergi memuru, şoför, odacı, temizlik işçisi, vb. yüzlerce memur çeşiti vardır. Yukarıda belirttiğim üzere, **yargıçlarımız da devlet memurudurlar ama diğer devlet memurlarının çoğuna göre bazı üstünlükleri, bazı özel hakları, ayrıcalıkları vardır.**

En başta, **bağımsız ve özerk** olmaları, bazı özel **“özlük haklarına”** (maaş, tazminat, izin, vb.) sahip olmaları gelir. Çoğu devlet memuru, üstlerinin, amirlerinin emrine tabidir, çok sayıda emir ve talimat alırlar ve bunlara uymamazlık (yani, emir ve talimatları yerine getirmemezlik) edemezler. Aksi takdirde, disiplin cezası alırlar. Oysa, **yargıçlarımıza emir ve talimat verebilecek kişi yoktur.** Ama, elbette yargıçlarımız da yasalarla ve kendi mesleklerinin gerektirdiği disiplin kurallarıyla bağlıdırlar. Hatta, bu disiplin kuralları diğer mesleklerle göre oldukça sıkıdır (ağırdır). **Duruma göre, yargıçlar da disiplin cezası alabilirler, hatta meslekten atılabilirler.** Belli bir yaştan sonra zorunlu olarak emekli edilirler. Yani, sağlıkları, zindelikleri, çalışabilme kabiliyetleri yerinde olsa ve kendileri mesleğe devam etmek isteseler bile, buna izin verilmez.

Savcılar (Cumhuriyet Savcıları)

Halk dilinde kısaca “savcı” deriz ama aslında, bugün, resmi ünvanları “Cumhuriyet Savcısı” şeklindedir. Eski tabirle, “müddeiumum”, yani, kamu, amme, halk adına iddiada (suçlamada) bulunan kişi demektir.

Savcılarımızın statüsü de yargıçlarımızinkine çok benzer. Savcılar da hukuk fakültesi mezunu olmak zorundadırlar. Mezuniyetten sonra sınavla devlet memuriyetine alınırlar ve yukarıda yargıçlar hakkında belirttiğim şekilde mesleklerine başlarlar ve ilerlerler.

Savcılarımız, **genelde yalnızca “ceza hukuku” ile ilgili davalara, yani, suçlarla ilgili sorunlara bakarlar.** Örneğin, terör, adam öldürme, yaralama, tecavüz (cinsel saldırı), hırsızlık, gasp (yağma), dolandırıcılık, sahtekârlık, kalpazanlık, rüşvet, kaçakçılık (silah, uyuşturucu, vs.), hakaret, iftira, vs. yüzlerce çeşit suç vardır. **Oysa, yargıçlarımız, hem ceza davalarına hem de hayatımızın her alanını ilgilendiren diğer bütün davalara bakarlar.** Örneğin, ticaret, alım-satım, kredi-borç, tapu (gayrimenkul, yani taşınmaz), kira, miras, boşanma, velayet, vesayet, işçi-işveren hakları, bankacılık, sigortacılık, vs. binden fazla dava çeşiti vardır.

Savcılar, görevleri icabı, vatandaşı “suçlayan” taraftır. Tabi ki, bu suçlamayı kamu, yani halk adına yaparlar. Suçlanan vatandaş, işlediği suçla, halka bir zarar vermiş sayılır (örneğin, gıda maddelerine zehir katmak, bir binayı bombalamak, orman yakmak, vs). Bazen, doğrudan bütün halka topluca herhangi bir zarar gelmemiş ve fakat, bir veya daha çok vatandaşımıza zarar gelmiş olabilir (örneğin, adam öldürmek, birinin malını çalmak, birine hakaret etmek, vs.). Bu durumda, savcı, bir veya daha fazla vatandaşımız adına, yani, onların haklarını savunmak için, başkaca bir veya daha fazla vatandaşımızı suçlar. Yani, bu gibi durumlarda savcı adeta vatandaşın avukatlığını yapar.

Örneğin, tecavüze (cinsel saldırıya) uğrayan bir kadın, isterse bir avukat tutar ve tecavüzcüyü bulmasını, yakalatmasını, mahkemede yargılatmasını, sonunda hapse attırmasını bu avukattan isteyebilir. Bunun karşılığında, tecavüze uğrayan kadın, **normal olarak, avukata bir ücret ödemek zorundadır.** Oysa, kadın istemezse avukat tutmaz. Avukat tutmak yerine, savcıya (veya isterse polise) şikayet eder ve savcı, avukatın normalde ücret karşılığı yapacağı yukarıda yazdığım bütün işleri tecavüze uğrayan kadının haklarını savunmak için **“bedavaya”** yapar. Tabi, savcılarımız da ücretlerini (daha doğrusu, maaşlarını) zaten devletten almaktadırlar.

Savcılarla yargıçlarımızın görevlerini ve yetkilerini basit bir şekilde karşılaştırsak (mukayese edersek), yargıçlarımız, aynen savcılarımız gibi devlet memurudurlar ama **yargıçlarımız hiçbir zaman “suçlayan” kişi olmazlar. Yargıçlarımız, her zaman “tarafsız” (objektif, ön yargısız, peşin hükümden uzak) olmak zorundadırlar.** Yargılama (yani, duruşma) yaparken, vatandaş ister “tanık” olsun, hatta isterse “sanık” olsun, yargıçlarımız “suçlarmış gibi” konuşamaz, vatandaşa o şekilde (yani, vatandaş peşinen suçluymuş gibi) davranamaz, o şekilde imâlarda bulunamaz. **Birini suçlamak işi, yalnızca savcıların görevidir.** Yargıçlarımız, adeta tarafsız bir **“hakem”** gibidirler.

Basitçe söylersek, savcı suçlar, avukat savunur, yargıç ise tarafsız olarak hem savcıyı, hem avukatı dinler ve sonunda, **savcıyı veya avukatı kayırmadan, yani hiçbirinin tarafını tutmadan, adil olarak karar verir.** Savcı sırf devlet memuru olduğu için, avukata karşı bir üstünlüğü yoktur. Yargıçlar, mesleki yakınlık, memur dayanışması, vs. nedenlerle savcıları kayıramaz, onların tarafını tutamaz, “savcı mutlaka doğru biliyordur, doğru söylüyordur, avukat ise yanlış bilir, yalan söyler”, vs. diye düşünerek ön yargılı davranamazlar. Bu yasaktır. **Yargıçlar, bu yasağa uymazlarsa, vatandaşa karşı suç işlemiş sayılırlar ve meslekten atılırlar.**

Avukatlar (Vekil, Müdafî, Muhami)

Çok eskiden, barolar kurulmadan önce, avukatlık (davalarda savunma) işlerini yapanlara “muhami” denirdi. Bugün ise, “vekil” veya (ceza davalarında, sanık avukatları için) “müdafî” denir. Avukatlar hakkında yukarıda yeri geldikçe bazı bilgiler verdim. Şimdi başka bilgiler vereceğim.

Avukatlar, mutlaka hukuk fakültesi mezunu olmak zorundadırlar. Elbette, bir hukuk fakültesi öğrencisi, mezuniyetinden sonra, istemezse avukat olmaz. Kendi isteğine göre, başka pek çok meslekle uğraşabilir (ticaret, siyaset, gazetecilik, yazarlık, vs.).

Hukuksal konularda resmi olarak danışmanlık yapmak (mütalaa vermek, sözlü veya yazılı olarak görüş bildirmek), başkaları adına davalar açmak, başkalarını davalarda savunmak, vb. hukuksal, yasal işleri yapabilmek için mutlaka “avukat” olmak gerekir. Basitçe söylersek, her hukuk fakültesi mezunu “hukukçu” sayılır ama “avukat” sayılmaz. Avukat olmayan kişilerin hukuk danışmanlığı yapması, başka bir vatandaş adına dava açması, başka bir vatandaş bir davada savunması yasaktır.

Avukat olabilmek için, öncelikle bir başka avukatın yanında “staj” (kurs) görmek gerekir.

Stajdan sonra, hangi şehirde (ilde) avukatlık yapmak isteniyorsa, o ilin “baro” kuruluşuna (teşkilatına, örgütüne) üye olmak gerekir. Yurdumuzda, büyük illerimizin hepsinde bir baro vardır. Örneğin, Ankara Barosu, İstanbul Barosu, İzmir Barosu, vs. **Bazı küçük illerimizde baro yoktur.** Bu yüzden, bu küçük illerimizin yakınlarındaki daha merkezi illerimizden birinde, “bölge” barosu bulunur. Avukatlık yapmak istediğiniz böyle küçük şehirlerimizde baro yoksa, işte bu “bölge” barolarına kayıt olmanız gerekir. Bütün il barolarının bağlı olduğu merkez, **Türkiye Barolar Birliği (TBB)**’dir. Ankara’dadır.

Avukat, baroya kayıt yaptırdıktan sonra, fiilen avukatlık yapacaksa, bir “büro” (yazıhane) açmak zorundadır. Avukatlık yapmayacaksa, büro açması zorunlu değildir. İsterse tek başına büro açabilir. İsterse, başka avukatlarla ortaklaşa büro açabilirler. Hiç büro açmadan da avukatlık yapılabilir. Örneğin, bir avukat, bir şirket, dernek, vakıf, vb. kuruma bağlı olarak avukatlık yapacaksa, büro açması gerekmez.

Serbest çalışan, yani, kendi bürosu veya başka avukatlarla ortaklaşa bürosu olan avukatlar, “**serbest meslek mensubu**” sayılırlar ve bağımsız olarak “**vergi mükellefi**” olurlar. Yukarıda da belirttiğim gibi, başkalarının yanında (örneğin, başka bir avukatın yanında, bir şirkette, vs.) çalışan avukatlar ise, SSK’lı (sigortalı) olurlar, “işçi” statüsünde sayılırlar.

Yine yukarıda belirttiğim gibi, bazı avukatlar, isterlerse sınava girip devlet memuriyetine geçebilirler (örneğin, **Hazine avukatı**, vb.). Yurdumuzda çok nadiren görülse de, bir avukat kendisi isterse, belli bir yaş haddini (sınırını) aşmamışsa (yani, fazla yaşlı değilse), sınava girerek yargıç veya savcı da olabilir.

Avukatlar her ne kadar “devlet memuru” sayılmasalar bile, yine de “kamu hizmeti” yapıyor sayılırlar. Bu nedenle, bazı özel yetkileri ve ayrıcalıkları vardır.

Örneğin, avukatlar görevlerini yaparken en basit bir suç işleseler bile, mutlaka “**ağır ceza**” mahkemesinde yargılanırlar. Çünkü, ağır ceza mahkemelerinde (yukarıda belirttiğim üzere) bir (1) değil, üç (3) yargıç bulunur. Bu kural, suç işleyen avukatların kendi yararlarıdır (yukarıda nedenini açıklamıştım). Yoksa, “avukatlar en basit suç işleseler bile çok büyük suç işlemiş sayılırlar, bu yüzden ‘ağır ceza’ mahkemesinde yargılanırlar”, anlamına gelmez.

Avukatlar, bazı özel mesleki disiplin kurallarına bağlıdırlar. Bu kurallara uymazlarsa, disiplin cezası alırlar. Hatta, meslekten de atılabilirler ve bir daha ömür

boyu avukatlık yapamazlar.

Avukatlar, yaptıkları işler karşılığında müvekkillerinden mutlaka ücret alırlar. **Parasız olarak (bedavaya) hizmet görmeleri (baro kuralları uyarınca) yasaktır.** Ama, istisnai durumlarda buna izin verilir. Ayrıca, avukatlar, **Türkiye Barolar Birliği**'nin her yıl belirleyip **Resmi Gazete**'de ilan ettiği “**asgari ücret tarifesine**” göre ücret almak zorundadırlar. Daha doğrusu, isterlerse daha yüksek ücret de alabilirler ama asgari tarifeden daha az ücret almaları yasaktır. Yoksa, başka avukatlara (meslektaşlarına) karşı **haksız rekabet** etmiş olurlar.

Son olarak, çok önemli bir kuralı vatandaşlarımıza hatırlatmak isterim: **Hiçbir vatandaşımız, hiçbir zaman, hiçbir hukuksal, yasal işte avukat tutmak zorunda değildir. Yani, her vatandaşımız, her türlü hukuksal, yasal işlerini bizzat kendisi halledebilir.** Sözleşmelerini (mukavelelerini) kendisi yazabilir, imzalayabilir, evini, arabasını satabilir, dava açabilir, kendisini davalarda savunabilir, noterden ihtarname çekebilir, devlet dairelerinde, kamusal (resmi) ve özel kurumlarda, bankalarda, vs. bütün işlerini, işlemlerini bizzat kendisi yapabilir. Hiç kimse, hiçbir işte, vatandaşa, “senin bu işi yapmaya hakkın yok, git bir avukat tut, o gelsin senin adına yapsın”, diyemez.

FAKAT, eğer bir vatandaşımız, **kendisi adına değil de, bir başka kimse adına** bazı önemli hukuksal, yasal işler yapmaya kalkışır, bu kabul edilmez; yasaktır. Mutlaka avukat tutmak gerekir. Yani, **kendisi avukat olmayan bir kimse, başka bir kişi adına dava açamaz, başka bir kişiyi davalarda savunamaz.**

Adına dava açmak veya savunmak istediğiniz kişi, en yakınınız olsa bile (karınız, kocanız, oğlunuz, kızınız, anneniz, babanız, kardeşiniz, vb.), eğer kendiniz avukat değilseniz, o yakınınız yerine (yani, onun adına) dava açamazsınız, onu savunamazsınız. Yakınınız her kimse, bu işleri ya bizzat kendisi, kendi adına yapmak zorundadır, ya da avukat tutmak zorundadır. Sırf siz onun yakınınız diye, kendi yetkilerini, haklarını, size devredemez, size vekâlet veremez (verse bile geçersiz olur), sizin vasitanızla (sizi kullanarak) kendisi adına dava açtıramaz, kendisini sizin savunmanızı isteyemez (istese bile, mahkemedeki yargıç bunu kabul etmez).

Tabi ki, eğer siz bir avukatsanız, elbette bütün yakınlarınızı savunabilirsiniz, onlar adına davalar açabilirsiniz. Yani, yakınınızın, sırf siz onun yakınınız diye, sizden vazgeçerek başka bir avukat tutması gerekmez. Tabi, kendisi isterse, sizden başka avukat tutabilir. Sırf siz onun yakınınız diye, avukat olarak sizi tutmak zorunda da değildir.

Ç) ÇEŞİTLİ ADLİ KURUM VE KURULUŞLAR

Yukarıda, mahkemelerimizi, adliyelerimizi, adli personelimizi, yargıç, savcı ve avukatlarımızın yetki ve görevlerini özetlemeye çalıştım. Tabi, hukuk dünyamızda daha başka resmi ve özel kurumlar, kuruluşlar, görevliler, memurlar da vardır. Şimdi bunların bazılarını kısaca anlatacağım.

Polis (Emniyet, Güvenlik, Kolluk)

Halk arasında kısaca “polis” dediğimiz kişilerin aslında resmi olarak çok çeşitli başka genel ve özel adları, ünvanları vardır: “Emniyet Teşkilatı”, “Emniyet Görevlileri”, “Kolluk Kuvveti”, “Güvenlik Amir ve Memurları”, “Komiser”, “Başkomiser”, “Şube Müdürü”, “Karakol Amiri”, vb. Hatta, **kısmen Silahlı Kuvvetlerimize (yani, ordumuza) dahil olan Jandarma ve Sahil Güvenlik Teşkilatı da, yerine göre bu kapsama girer.**

Polislerimiz de, adli işlerimizde çok önemli görevler görürler. Vatandaşlara, savcılara, yargıçlara, avukatlara yardımcı olurlar. Yasal işlerin halledilmesinde çok önemli yetkilere sahiptirler. Örneğin, suçluları yakalamaya çalışırlar, gerekirse silahlı çatışmaya girerler (normal vatandaşların “meşru müdafaa” dışında silahlı çatışmaya girme hakkı (yetkisi)

yoktur), suç işlendikten sonra delilleri (parmak izi, mermi kovanları, kan lekeleri, cam kırıkları, sahte paralar, vb. binlerce çeşit delil) toplarlar, suç işlenmeden önce evlerde, iş yerlerinde, sokaklarda aramalar yaparlar, bomba olduğundan şüphelenilen paketleri imha ederler, şüpheli şahısları, tanıkları, şikayetçi vatandaşları dinlerler, sorgularlar, resmi tutanaklar tutarlar, şüphelileri ve sanıkları gerekirse gözaltına alırlar, savcılarını, yargıçların huzuruna götürürler, adresi bulunamayan kişilerin, kaçakların adreslerini araştırırlar, vb. yüzlerce görev yaparlar.

Böyle işleri, genelde başka hiçbir vatandaş, hatta başka adli personel, yani, yargıç, savcı, avukat, kalem memuru, mübaşir, vs. dahi yapmaz, yapamaz. Çünkü bazen yetkileri yoktur, bazen de uzmanlıkları yeterli değildir. Bunun için, çoğu adli personel, polis teşkilatının desteğine muhtaçtır.

Polis teşkilatımız, İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Adalet Bakanlığına bağlı değildir. Bu yüzden, bazen karışıklıklar olmaktadır. Bu karışıklıkları halletmek için, Adalet Bakanlığına bağlı olarak, yurdumuzda ayrı bir polis teşkilatı kurulması düşünülmektedir.

Bugün, İçişleri Bakanlığına bağlı bulunan polis teşkilatına “**idari kolluk**” denmektedir. Adalet Bakanlığına bağlı olacak şekilde yeni kurulması düşünülen polis teşkilatına ise, “**adli kolluk**” adı verilecektir. Uzun yıllardır planlanmakta olsa da, henüz “adli kolluk” maalesef kurulamamıştır. Kurulamamasının bir nedeni, devletteki bütçe ve kadro yetersizliğidir. Ama, bir başka nedeni ise, hükümette hangi iktidar olursa olsun, İçişleri Bakanlıkları ile Adalet Bakanlıkları arasındaki yetki, iktidar ve otorite çekişmesidir.

Adli kolluk kurulursa, özellikle savcılarımız ve yargıçlarımıza çok büyük bir yardım sağlanacaktır. Çünkü, böyle özel bir polis teşkilatı, özellikle adli işlerle ilgilenecektir, bu konularda uzmanlaşacaktır. Diğer polis teşkilatımızın (yani, İçişleri Bakanlığına bağlı olan “idari kolluk” teşkilatının) iş yükü hafifleyecektir; onlar özellikle kendilerini ilgilendiren işlerle ilgilenecektir. Örneğin, bugün polis teşkilatımız “çevik kuvvet” olarak sokak eylemlerini, isyanları bastırmak, vatandaşın pasaport işlemlerini yapmak, vs. çok çeşitli işlerle uğraşmaktadır. Yeni kurulacak “adli kolluk” işte böyle işlerle uğraşmayacak, yalnızca yargıçlara, savcılara yardımcı olacaklardır.

Noterler

Noterler (noterlikler) tam olarak devlet kurumu sayılmasalar bile, çok önemli resmi işlemler gerçekleştirirler. Noterler de avukatlar gibi **kamu hizmeti** görürler. Noterlik yapabilmek için devletten izin (**ruhsat**) almak gerekir. Noterlerin de kendi özel meslek kuruluşları vardır, merkezi Ankara’dadır (**Türkiye Noterler Birliği**). Noterler için de özel disiplin kuralları vardır.

Noterler de illerimizin, ilçelerimizin nüfusuna göre farklı sayılarda büro açarlar. Büyük illerimizde yüz (100)’den fazla noter vardır. Büyük ilçelerimizde de onlarca noter vardır. Avukatlar gibi, **her noterin yalnızca bir (1) tane bürosu olur.** Yani, şirket, banka, vs. gibi “şubeler” açamazlar.

Noter bürolarına kişi (şahıs) adı verilmez, sırasıyla resmi ünvan verilir. Örneğin, **Çankaya 1. Noterliği, Çankaya 2. Noterliği, vs.**

Noterler, genelde kendi bürolarında görev yaparlar ama özel durumlarda büro dışına da giderler (örneğin, hastanede, hapisanede olan kişilerin işlemlerini yapmak için, vb.).

Noterler, **genelde tasdik (onay) işleri görürler.** Yani, resmi veya özel belgeleri, defterleri, makbuzları, vb. onaylarlar. İlgili belgenin fotokopisini çıkarıp aslına uygun olduğunu tasdik ederler. Örneğin, vatandaşların kimlik (nüfus cüzdanı) bilgilerini bir belgeye yazıp bunu onaylayabilirler.

Tabi, noterler, onaylama dışında yüzlerce başka işlem de yaparlar. **Özel sözleşmeler düzenlerler** (“gayrimenkul (taşınmaz) satış vaadi sözleşmesi, vb.), vatandaşların vekâletnamelerini, vasiyetnamelerini, vs. taleplerini yazarlar, resmi çeviri (tercüme) belgelerini onaylarlar, bazı olayları şahit (tanık) gözüyle tasdik ederler (piyango çekilişleri, vb.), ihtarname, ihbarname, protesto, vb. tebligatlar gönderirler, vs. Bu sayede, hem vatandaşlarımızın hem de mahkemelerimizin, avukatlarımızın işlerini kolaylaştırırlar.

Noterler de, avukatlar gibi, yaptıkları işler için ücret alırlar. Ama, **noterlerin ücretleri sabittir, yani belli bir tarifeye bağlıdır**. Bu tarifede yazılandan daha yüksek veya daha düşük ücret alamazlar. Oysa, avukatlar, isterlerse asgari ücret tarifesinde yazılı olandan daha yüksek ücretler de isteyebilirler.

Noterler, genelde yardımcılarla çalışırlar. Bir noterin bürosuna gittiğinizde, **“baş kâtip”, “noter vekili”, “kâtip”, “veznedar”, vb.** görevlilerle karşılaşsınız. Yapılan her işlemi, kâtiplerin yazdığı her belgeyi, mutlaka bizzat noter kendisi veya baş kâtip imzalar.

Bilirkişiler (Ehlivukuf, Ehlihibre)

Bilirkişilerin bazıları devlet memurudur, bazıları değildir. Bilirkişilik işini yaparlarken resmi görevli sayılırlar, ciddi sorumluluk taşırlar. **Davaların çözümlenebilmesi için teknik konularda sözlü veya yazılı olarak görüş bildirirler**. Şöyle ki, bazı davalarda hukuksal meselelerin halledilebilmesi için önce hukuk dışında **tıp (hekimlik), mühendislik, mimarlık, bilgisayar uzmanlığı, elektrik teknisyenliği, eczacılık (zehirler, uyuşturucu maddeler, ilaçlar, vs.), uydu yayıncılığı, cep telefonları, ateşli silahlar, patlayıcı maddeler, yangın ve itfaiye uzmanlığı, parmak izi, kan grubu, DNA, el yazısı, sahte imza, vb.** pek çok teknik konuda delillerin toplanması ve bu delillerin değerlendirilmesi (takdir edilmesi, mukayese edilmesi) gerekir. Elbette ki, yargıçlar, savcılar, avukatlar bu konularda uzman değillerdir. Mecburen, işte böyle teknik uzmanlık konularında bilirkişiler mahkeme emriyle görevlendirilir ve onlara uzmanlık soruları sorulur, bilirkişiler de bu sorular hakkında **raporlar yazıp mahkemeye sunarlar**. Yargıçlar, savcılar, avukatlar da bu raporlara göre davanın hukuksal yönlerini çözmeye çalışırlar. **Gerekirse, bilirkişiler duruşmaya da çağrılır, orada sözlü olarak da sorulara cevap verirler**.

Devlet, genelde bilirkişilerin resmi bir listesini tutar, zaman zaman listeleri yeniler (güncel hale getirir), yeni bilirkişileri listeye ekler, bazılarını çıkarır ve son durumdaki listeleri yayınlr. Yargıçlar, bilirkişileri işte bu listelerden seçerek görevlendirirler.

Bu resmi bilirkişiler dışında, **resmi olmayan bilirkişiler de vardır**. Davalarda bazen taraflar (davacılar, davalılar, sanıklar, bunların avukatları, vb. kişiler) kendi iddia ve savunmalarını ispatlayabilmek (teknik açıdan destekleyebilmek) için isterlerse dışarıdan (mahkeme harici) bilirkişiler de tutabilirler. Yani, yargıç kendisi emir vermese bile, taraflar isterlerse böyle **ihtiyari** şekilde de bilirkişi raporları alabilirler ve mahkemeye sunabilirler.

Yargıçlar, bilirkişi raporlarıyla “bağlı” değillerdir. Yani, bilirkişilerin raporlarına inanmak zorunda değillerdir. Sonuçta, her şeye yargıçlar kendileri karar verirler; bilirkişi raporlarını isterlerse kabul ederler, istemezlerse kabul etmezler. Hatta, **isterlerse, yalnızca bir kez değil, birkaç kez farklı bilirkişilerden raporlar isteyebilirler**. Amaç, teknik uzmanlık gerektiren konularda iyice sağlam bir fikir (kanaat) sahibi olabilmektir. Bu yüzden, bazen farklı bilirkişiler tayin edip sonra da her birinin görüşlerini detaylı bir şekilde mukayese etmek gerekir. **Bazen, bilirkişiler dahi farklı, hatta birbiriyle çatışan (çelişen) bilgiler ve görüşler öne sürebilirler**. Örneğin, bir bilirkişi bir imzanın sahte olduğunu söyleyebilir, bir başka bilirkişi ise sahte olmadığını söyleyebilir. İşte bu yüzden, nihai takdir (karar) yetkisi yargıçlarındır.

Davanın tarafları da (davalı, davacı, sanık, bunların avukatları, vb. kişiler) bilirkişi raporlarını kabul etmeyebilirler, bu **raporlara itiraz edebilirler**. Tabi, “keyfi” olarak itiraz edilemez. Mutlaka açıklamalar, gerekçeler sunmak gerekir. O zaman, duruma göre yargıç başka bilirkişilerden de rapor alınmasını isteyebilir. Elbette, taraflar her defasında kendi aleyhlerindeki raporlara itiraz edebilirler ama tabi en sonunda (yani, birkaç bilirkişiden çeşitli raporlar alındıktan sonra) yargıç itirazları kesmek (reddetmek) zorunda kalır, yoksa dava hiçbir zaman sonuçlandırılmaz, uzayıp gider.

Resmi bilirkişilere devletin resmi tarifesine göre ücret ödenmesi gerekir. Bu ücret, baştan (peşin olarak) devlet tarafından veya bazen davacı ya da, nadiren de olsa, davalı tarafından ödenir ama **davanın sonunda kim haksız çıkarsa, ona yükletilir**. Örneğin, yargıç dava sürerken bilirkişi ücretini ödemesini davacıdan isteyebilir, davacı taraf da ücreti öder, ama davanın sonunda davacı haklı çıkarsa, bu defa onun peşinen ödediği bu ücret, kaybeden tarafa (yani, davalıya) yükletilir. Kısacası, davanın **en sonunda** kaybeden (haksız çıkan) taraf bilirkişi ücretini ödemek zorunda kalır.

Adli Tıp Kurumu

Adli Tıp Kurumu devletin resmi kurumudur ve yukarıda açıklanan “**bilirkişilik**” görevini yapar. Mahkemelerden gelen emirlere göre çok çeşitli konularda mahkemelere raporlar sunar. Adli Tıp Kurumunda pek çok uzmanlık dairesi (departman, birim, şube) vardır, buralarda çok sayıda uzman memur çalışır.

Kurumun adında “tıp” kelimesi yer almaktadır ama yalnızca **tıp (hekimlik)** konularında değil, daha başka çok çeşitli konularda da uzmanlığa sahiptir; pek çok konuda yetkili ve görevli sayılır. Örneğin, **silahlar (balistik), teknolojik cihazlar, ses ve görüntü (kamera) kayıtları, vb.**

Yurdumuzda bazı özel (gayrı resmi) adli tıp kuruluşları da vardır. Genelde büyük hastanelerde, polikliniklerde, vb. sağlık kuruluşlarında bulunurlar. Davalarda bunlardan alınan raporlar da kullanılabilir ama genelde yargıçlar bunlara pek güvenmezler, çünkü bunlar resmi kuruluşlar değildir.

Özel Hafiyeler (Dedektifler)

Bazı yabancı ülkelerde ücret karşılığı tutulan özel hafiyeler (dedektifler) vardır. Bunlar “özel” (gayrı resmi) veya “yarı resmi” hatta bazen “resmi” sayılabilirler. Genelde polislerin yaptığı bazı işleri haricen yaparlar. Örneğin, aranan kaçak kişilerin yerlerini, adreslerini bulmak, vs.

Ülkemizde resmi anlamda özel hafiyeler yoktur. Yeni bir yasa (“dedektiflik yasası”) çıkartılarak böyle hafiyelere de bazı resmi yetkiler verilmesi düşünülmektedir ama **henüz böyle bir yasa çıkmamıştır. Yine de, yurdumuzda bazı özel dedektiflik büroları vardır.** Bunlar, “kaçak”, “yasaya aykırı” çalışıyor değildirler. Çünkü, yaptıkları işler genelde her vatandaşın isterse yapabileceği serbest (yasal) işlerdir. Örneğin, eşinizin sizi aldattığından kuşkulaniyorsanız, böyle dedektiflik bürolarına başvurup eşinizi takip ettirebilirsiniz, delil (fotoğraf, vb.) toplattırabilirsiniz. Zaten, isterseniz aynı işi bizzat kendiniz de yapabilirsiniz veya güvendiğiniz bir arkadaşınıza, akrabanıza da aynı işi yaptırabilirsiniz. Sonuçta, yasaya aykırı bir durum yoktur.

Siciller (Kütükler)

Kişisel, mesleki, sosyal ve ticari hayatımızın pek çok alanında, özellikle hukuksal konularda, ister davalar, soruşturmalar gibi zorunlu işler, ister daha serbest (alış - veriş, evlilik, pasaport, vb.) iş ve işlemler için, kişiler, mallar (ev, otomobil, vb.), şirketler, dernekler,

vb. pek çok konuda **merkezi, resmi kayıtlar (istatistikler)** tutulur. Bunlara “**sicil**” (“**kütük**”) denir. Bunlar, adeta çok büyük kütüphaneler, arşivler, depolar gibidir. Sicillerde, belgeler, defterler, gazeteler, vb. pek çok şeyin asılları (orijinalleri) veya onaylı (tasdikli) ya da onaysız fotokopileri muhafaza edilir, çoğu bilgiler kolaylık olsun diye bilgisayara da kaydedilir.

Bu siciller, **devletin tek bir organı tarafından tutulmaz, her sicil ilgili kamu kurum veya kuruluşu tarafından tutulur; hepsi tek bir merkezde (tek mekânda) bulunmaz.** Hepsi konularına (hususiyetlerine) göre yurdun çeşitli yerlerine (illere, ilçelere, mahallelere, vb.) dağılmıştır. Yurdumuzda böyle binden fazla sicil vardır.

Örneğin, her ilde bir “**ticaret sicili**” bulunur. Bu sicilde, o ildeki şirketlerin, şahıs tüccarların isim listeleri, haklarındaki ticari bilgiler muhafaza edilir. Buna benzer şekilde, örneğin, “**esnaf sicili**” de tutulur. Ayrıca, **motorlu taşıtlar sicili, gemi sicili, tapu sicili (araziler, binalar, evler, dükkânlar, iş yerleri, vb. gayrimenkuller (taşınmazlar) için), dernekler sicili, vakıflar sicili, nüfus sicili, vb.** pek çok sicil vardır.

İşte bu siciller, **ihtiyacı olan vatandaşların hizmetine açıktır.** Vatandaşlar, davalar ve soruşturmalar için, veya bir mal (otomobil, tekne, apartman dairesi, vs.) satın alırken, evlenirken, boşanırken, evlat edinirken, bir derneğe üye olurken, vb. pek çok iş ve işlemlerinde, **ilgili olan sicile gidip bazı bilgileri görebilirler. İsterlerse, oradaki belgelerin bazılarının fotokopilerini alabilirler, hatta resmi olarak tasdik ettirebilirler, bu sicillere yazılı olarak dilekçeler verip istedikleri soruları sorabilirler, resmi makamlar da bu sorulara resmi olarak yazılı şekilde cevap verirler.** İşte bütün bunlar, hukuksal (adli) işlerimizin halledilmesinde vatandaşın çok işine yarar.

“Adli Sicil”: Suç işleyip ceza alan her vatandaş için özel (şahsi) bir adli sicil (kayıt) tutulur. Hiç suç işlememiş olan vatandaşların, adli sicil kaydı yoktur. Bazı basit suçlar, adli sicile yazılmaz. **Önemli suçlar, sicile yazılır** ama belli bir süre geçtikten sonra, bu suçlardan bazıları da silinir. Amaç, vatandaşın adli sicili kötü görüldüğü için çok uzun yıllar boyunca halk nezdinde, resmi işlemlerde (iş başvurusu, vb.) mağduriyet yaşamamasıdır. Bir anlamda, vatandaşa “**sicil affı**” sağlanmış olur.

D) BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Son olarak, vatandaşlarımızın hukuksal sorunlarıyla ilgili olarak çok sık karşılaştıkları bazı temel kavramları kısaca, basit bir şekilde aşağıda anlatmaya çalışacağım.

Dilekçe (Arzuhal, İstida)

Vatandaşların devlet birimleriyle (bakanlıklar, valilik, kaymakamlık, belediye, muhtarlık, emniyet (polis), savcılık, mahkeme, vb.) ilişkilerinin başlatılıp yürütülmesi genellikle “**yazılı**” **şekilde** olur. Yani, vatandaş devletten bir şey istediği zaman, çoğunlukla bu isteğini yazılı olarak, yani bir “**dilekçe**” yazarak ve altını imzalayarak sunmak zorundadır. Bazı dilekçeler yalnızca birkaç satır olabilir, bazı dilekçeler ise yüzlerce sayfa tutabilir; yani herhangi bir yasal sınırlama yoktur. Bazı dilekçeler için **hazır formlar (basılı örnekler)** vardır; çoğunlukla bu formlara uymak zorunludur. **Dilekçelere gerekli belgeler de eklenebilir (örneğin, kimlik fotokopisi, vs.).**

Dilekçelerde çoğu zaman dilekçenin sunulduğu günün tarihi yazılır, talepte bulunan vatandaşın adı, soyadı, adresi, vb. bilgileri de yazılır ve dilekçeyi veren (sunan) kişi tarafından **mutlaka imzalanmalıdır.** Okuma yazma bilmeyen vatandaşlarımız, imza yerine parmak da basabilirler. Parmakları olmayan (sakat) vatandaşlarımız, özel mühürler (damgalar, kaşeler) kullanabilirler.

Çoğu devlet kurumumuz, dilekçe verilmezse vatandaşın işini yapmayabilir, yani, isteği kabul etmeyebilir. Çünkü, **bazı durumlarda, yasal zorunluluk nedeniyle mutlaka yazılı**

dilekçe sunmak gerekir. Ama, bazı durumlarda, sözlü başvurular da kabul edilir. İlgili resmi kurumun memuru, sözlü istekleri dinler, bunları tutanağa geçirir, sonra da vatandaşa imzalatır. Poliste, savcılıkta, mahkemede, vb. pek çok kurumda, hem dilekçe sunarak hem de böyle sözlü şekilde (tutanak tutturarak) işlemler yaptırılabilir, her durumun ayrı özelliği, hususi kuralları vardır. Örneğin, bir dava açarken, genelde mutlaka dilekçe yazmak gerekir. Mahkemenin kalemine gidip oradaki memura sözlü olarak olayları anlatıp dava açmak çok nadir durumlarda kabul edilebilir.

Dilekçeleri vermeden önce, **“havale”** almak gerekir. Çünkü, genelde üst düzey devlet memurlarımız (amirler, müdürler, savcılar, yargıçlar, vb.) dilekçelerle doğrudan muhatap olmazlar (yukarıda nedenini açıklamıştım). Dilekçeleri, o kişilerin sekreterleri, kâtipleri, kalem memurları alırlar. Ama, onlar almadan önce de, üst düzey görevlinin dilekçeyi hızlı bir şekilde görmesi, uygun bulması gerekir. Bu yüzden, dilekçelerin üstüne önce üst düzey kişiden **“havale”** alınır (imza veya paraf, tarih, kaşe, mühür, el yazısıyla kısa bir not, vb.) sonra ilgili memurlara (kâtip, sekreter, vb. kişilere) teslim edilir.

Dosya

Vatandaşların dilekçeleri, her türlü yazışmalar, belgeler, fotokopiler, makbuzlar, vb. kağıtlar (evraklar) ilgili kamu kurumunda genellikle bir dosyada tutulur (muhafaza) edilir. Her iş ve işlem için ayrı dosyalar olur ve her dosyaya özel numaralar, isimler, kodlar, kısaltmalar verilir. Örneğin, mahkemelerde, savcılıklarda mutlaka her soruşturma ve dava için mutlaka bir dosya açılır ve muhafaza edilir.

Örneğin, bir mahkeme dosyası, genelde ilgili yıl ve o yılda gelen ve kapanan dosya sırasına göre şöyle numaralandırılır (kodlanır): **2004/1919E, 2011/1881K.** Yani, demektir ki dava **2004 yılında açılmış,** gelen davalar arasındaki sırasına göre **1919 “(e)sas” sayısı verilmiş,** sonra dava görülmüş ve **2011 yılında dava kapanmış (bitmiş),** kapanan davalar arasındaki sırasına göre de **1881 “(k)arar” sayısı verilmiş.** Daha başka pek çok dosya sınıflandırma formülü olabilir, her kurumun kendine göre ayrı bir sınıflandırması (düzeni) vardır.

Herhangi bir davanızla ilgili bilgi almak isterseniz, adliyeye gidip sizin davanıza bakan mahkemeye bağlı olan **“kalem”** odasındaki memurlara başvurup (yukarıda ayrıntısını anlatmıştım), davanızın dosyasını çıkarttırabilirsiniz. **Dosyanın içinde dilekçeler, deliller, duruşma tutanakları, vb. pek çok belge olabilir. Davayla ilgili bütün belgeler işte bu dosyadadır. Bu dosyanız dışında (harici) hiçbir yerde davanızla ilgili bilgi ve belge tutulmaz. Bu belgelere bakarak, davanızın gidişatı (safahati) ve geline son durum hakkında kolaylıkla bilgi edinebilirsiniz.**

Normalde, kalemdeki memurlar veya savcılar ya da yargıçlar ya da herhangi bir başka adliye görevlisi, davanız hakkında size sözlü açıklamalarda bulunmazlar, yol göstermezler, **hukuksal danışma sağlamazlar.** Bunları yapmak, hem onların görevi değildir, hem de zaten bazı açılardan yasaktır (çünkü, **“tarafsız”** olmak zorundadırlar). Bu yüzden, dosyanızdaki belgeleri okuyup anlamak size düşer. Şayet anlayamıyorsanız, uzman bir hukukçuya (örneğin bir avukata) danışmanız gerekir.

Müzekkere

Bunlar, devletin resmi görevlilerin kendi aralarında yaptıkları yazışmalardır. Vatandaşlar müzekkere yazma yetkisine sahip değildir. Örneğin, bir yargıç bir polis makamına **“müzekkere”** yazar ve belli bir işin yapılmasını ister.

Duruşma

Mahkemelerde bazı davaların sonuçlandırılabilmesi için **mutlaka** duruşma yapılması gerekir. Ama, **bazı basit davalar duruşma yapılmadan da halledilebilir**. Buna **“dosya üzerinden karar vermek”** denir. Yani, dilekçeler, yazılı iddialar, talepler, savunmalar yargıç tarafından okunur ve yargıç kendisi karar verir, mutlaka duruşma yapmak zorunda değildir.

Duruşma yapıldığı zaman, mutlaka **“aleni” (halka açık)** olur. Yani, isteyen her vatandaş, duruşma salonuna girip, seyirciler için ayrılmış bölüme oturup duruşmaları izleyebilir. Tabi, buna her zaman izin verilmeyebilir. Örneğin, duruşma salonunda yer kalmazsa, elbette her vatandaş duruşma salonuna giremez; böyle kalabalıklık yaşanması durumlarında, yargıç, istediği kişileri duruşma salonuna alır, istemediklerini almaz.

Duruşma salonlarının kapılarının duruşma sırasında mutlaka açık tutulması gerekir. Bu da, “aleniyet” kuralı gereğidir. Ama, elbette dışarıda çok gürültü varsa, yargıç kapıyı kapattırabilir.

Bazı özel davalarda (tecavüz (cinsel saldırı), kızlık (bekâret) bozma, akıl hastalığı, boşanma, vb.) ilgili vatandaşların **özel hayatlarının gizliliği (mahremiyet)** bakımından ya da **güvenlik** bakımından (cinayet, kan davası, çete, mafya, vb.) yargıçlar duruşmaları vatandaşlara kapalı şekilde de yapabilirler.

Bazen duruşmalar çok uzun sürer, bu yüzden ara verilir (halk arasında buna “erteleme” denir ama aslında resmi anlamda erteleme değildir), başka bir gün yeniden duruşma yapılır. Aslında, her bir duruşmaya **“celse” (“oturum”)** denir. Yani, duruşma ertelenmez, oturum ertelenir. Örneğin, bir duruşma 18 Mayıs 2011 günü başlayıp, pek çok kez ara verilip, tekrar toplanılıp, en sonunda başka bir gün (haftalar, aylar veya yıllar sonra) bitebilir (örneğin, 22 Nisan 2013 günü). Arada, on, yirmi, otuz, vs. defa “celse” (oturum) yapılmış olabilir. Ama, sonuçta duruşma tek bir duruşma sayılır. Örneğin, bir tanık bir oturumda bir kez dinlendikten (ifade verdikten) sonra, bir daha çağrılmaz diye bir kural yoktur. Aynı tanık, farklı oturumlarda tekrar mahkemeye (duruşmaya) çağrılabilir, defalarca ifade vermek zorunda kalabilir.

Çapraz Sorgu

Çapraz sorgu, **halk arasında genellikle yanlış bilinmektedir**. Pek çok vatandaş, çapraz sorgunun, aynı anda bir kişi tarafından değil de, en az iki (2) veya daha fazla kişi tarafından sorgulanmak, şaşırtmacalı, aldatmacalı, kandırmacalı, tuzak sorularla, kelime oyunları ile yanıltılmak, psikolojik baskı altında zorla sorgulanmak, vs. anlamlara geldiğini zannetmektedir. Oysa, çapraz sorgu kesinlikle böyle bir şey değildir.

Çapraz sorguda, sorgulayanlar, mutlaka birbirine zıt (karşıt) iki taraf olur. Bu nedenle “çapraz” kelimesiyle ifade edilir. **Sorgulayan kişilerden biri, lehte, diğeri aleyhte olur. Aslında, sorgulayan her iki tarafın da “tarafsız” (objektif) olması, adalete hizmet etmeye, gerçeği ortaya çıkarmaya çalışması gerekir.**

Çapraz sorgu, halk arasında bilindiği şekilde **“iyi polis/kötü polis” oyunu** şeklinde de olmaz. Sorgulanan kişinin “ağzından laf almak”, sonra da bu lafları çarpıtarak (bazen, **“tevilli ikrar”** denir) o kişiyi suçlamak da hukuka aykırıdır. Çapraz sorgu, bütün bunlardan daha ciddi bir iştir.

Doğru, hukuka uygun bir çapraz sorguda, en basit örnek şudur: Bir tarafta, sanığı suçlayan savcı olur, onun zıt tarafında da sanığı savunan avukat olur. Her ikisi de kendi iddia ve savunmalarını ispatlayabilmek (kanıtlayabilmek) için duruşmaya tanık getirtirler.

Duruşma yapılırken, bazen (yargıcın takdirine göre), **önce savcı** duruşmaya getirttiği **kendi tanığını** sorgular (ifadesini aldırır), **sonra** da sıra **avukata** gelir; avukat da aynı tanığı sorgular. Bütün bunların hepsi, duruşmada, herkesin gözü önünde yapılır. İşte, avukatın **sonradan** yaptığı işe “çapraz” sorgulama denir. Çünkü, avukat kendi getirttiği tanığı değil,

savcının getirttiği tanığı sorgulamış olur. Savcının **daha önce** yaptığı işe, “çapraz” sorgulama denmez, **“doğrudan” (direkt)** sorgulama denir. Çünkü, savcı, kendi getirttiği tanığı sorgulamış olur.

Bazen de (yine, duruşma esnasında ve yargıcın takdirine göre), durum tersine olur. **Önce avukat** duruşmaya getirttiği **kendi tanığını** sorgular (ifadesini aldırır), **sonra** sıra **savcıya** gelir; savcı da aynı tanığı sorgular. Bu defa da, savcının **sonradan** yaptığı işe “çapraz” sorgulama denir, avukatın **daha önce** yaptığı işe ise “doğrudan” (direkt) sorgulama denir.

Henüz ceza davası başlamadan önceki aşamalarda, yani, karakolda (polis sorgulamasında) ve sonraki savcılık aşamasında yapılan sorgulamalara “çapraz sorgu” denmez, çünkü zaten bu aşamalarda tek taraflı sorgu yapılır. Çapraz sorgu, ancak yargılama aşamasına geçildikten sonra, yani mahkemede, “duruşmada” yapılır.

Çapraz sorguda keyfi olarak her soru sorulamaz. Duruşmayı yöneten yargıç, gereksiz, haksız soruların ne savcı ne de avukat tarafından sorulmasına izin vermemelidir. Özellikle, **sanığı veya tanığı yönlendiren, yani ondan istenilen şekilde cevap alabilmek için onu zorlayıcı veya ona yol (kolaylık) gösterici mahiyette sorular sorulamaz.**

Örneğin, bir cinayeti ihbar etmemiş bir tanığı sorumluluktan kurtarmak (veya, tam tersine onu kandırıp sorumlu tutabilmek) için, “korktuğunuz için ihbar etmediniz, değil mi?” diye soru sorulamaz (tabi, istisnai durumlar hariç). Çünkü, belki tanık başka bir nedenden dolayı ihbarda bulunmamış olabilir. Onun için, sorunun daha doğru olarak şöyle sorulması gerekir: “Cinayeti neden ihbar etmediniz?”. Yani, tanığa nasıl cevap vereceği hakkında serbestlik tanınması gerekir.

Ayrıca, **haksız şekilde ön yargı (peşin hüküm) oluşturabilecek sorular da sorulamaz.** Örneğin, kocasını öldürmüş bir kadına (ister “sanık” sıfatıyla isterse “tanık” sıfatıyla sorgulanmakta olsun), “siz zaten erkek düşmanısınız, değil mi?” şeklinde soru sorulamaz. Veya, “siz zaten şu siyasi partiye oy vermişsiniz, demek ki aşırı solcusunuz, değil mi?” (veya, şeriatçısınız, ya da ülkücü faşistsiniz, vs.), şeklinde sorular sorulamaz.

Rivayete (söylenti ve dedikoduya) veya faraziyelere (varsayımlara) dayanan ya da yoruma açık, nisbi (göreceli, rölatif, sübjektif), aşırı genellemelere dayanan sorular da sorulamaz. Örneğin, “sanık hakkında diyorlar ki aşırı paraya düşkün birisiymiş, sizce de öyle mi?” şeklinde soru sorulamaz.

Genelde basit, kısa, karmaşık olmayan sorular sorulması gerekir. Tanık veya sanık, kolayca “evet” veya “hayır” ya da “yaptım/yapmadım”, “gördüm/görmedim”, “duydum/duymadım”, vb. şekilde cevap verebilmelidir. Ama, tabi bazen daha ayrıntılı yanıtlar (anlatımlar) gerektiren, olayların, duyguların ve düşüncelerin açıklanmasının istendiği (beklendiği) sorular da sorulabilir.

Özetle, çapraz sorgu, halkın gereksiz yere korkması gereken bir olay değildir. Teknik bir meseledir. Yukarıda çok kısaca anlatmaya çalıştığım soru yöntemleri dışında pek çok başka kuralları da vardır. İyi hukukçular tarafından çapraz sorgu yapıldığında, gerçeğin ortaya çıkarılması daha çabuk olur.

Davacı - Davalı

Ceza davaları dışındaki davalarda (yani, **hukuk davalarında ve idari davalarda**) taraflardan birine **“davacı”**, diğerine **“davalı”** denir. Davacı, davayı açan, yani mahkemeye başvurup işlemleri ilk başlatan taraftır. Örneğin, bir para alacak - verecek meselesinde, alacaklı taraf dava açar ve “davacı” olur, borçlu taraf ise “davalı” olur. Örneğin, bir boşanma davasında, boşanmak isteyen taraf “davacı” olur, öbür eş ise “davalı” olur.

Bazı davalarda, ortada kimseye karşı bir husumet, bir çekişme (ihtilaf),

anlaşmazlık, vs. olmaz. Örneğin, bir kişi öldüğü zaman, onun mirasının belirlenip akrabaları arasında paylaştırılabilmesi için mahkemeden **“veraset ilamı”** çıkarmak gerekir. Bu dava **“hasımsız”** (**“ihtilafsız”, “çekışmesiz”**) davadır. **Yalnızca davacı vardır, ama davalı yoktur.** Örneğin, bir kişi kendi adını veya soyadını beğenmiyorsa (adı veya soyadı çirkinse, ahlaka aykırı çağrışımlar yapıyorsa, vb. durumlarda), adını değiştirmek için bir dava açabilir (**“isim tashihi”** davası). Bu dava da **“hasımsız”** davadır. Böyle pek çok **“hasımsız”** dava çeşiti vardır.

Karşı Davacı - Karşı Davalı

Bazı durumlarda bir kimse bir başka kişiden alacaklı olabilir ve aynı zamanda ona borçlu da olabilir. Örneğin, iki kişi birbirlerine mal satmışlardır ve her ikisi de birbirine olan borcunu ödememiştir. Böyle bir durumda, biri diğerine dava açınca, diğeri de ona karşı dava açabilir. İşte o zaman, taraflardan birine **“davacı - karşı davalı”** denir, ötekine ise **“davalı - karşı davacı”** denir.

Sanık - Mağdur - Müşteki (Şikâyetçi) - Müdahil - “SZG”

Ceza davalarında taraflara “davacı” veya “davalı” denmez. Suçlanan kişiye **“sanık”** denir. O kişi hakkında şikâyetçi olan kişiye ise **“müşteki”** denir. İşlenen suçtan doğrudan doğruya (direkt) zarar görmüş olan kişiye **“mağdur”** denir. Doğal olarak, genellikle, **“müşteki”** ile **“mağdur”** aynı kişidir.

Ama bazen, bir kimse kendisi bizzat şikâyetçi olmasa bile, bir başka kişi o kişi adına şikâyetçi olabilir. Örneğin, tecavüze (cinsel saldırıya) uğrayan küçük yaşta (18 yaşın altında) bir kişi adına, annesi veya babası da şikâyetinde bulunabilir. Bu durumda, tecavüze uğrayan kişi **“mağdur”** sayılır ama **“müşteki”** sayılmaz. Buna karşılık, annesi veya babası **“müşteki”** sayılır ama **“mağdur”** sayılmazlar.

Bir de **“suçtan zarar gören”** kişi (**“SZG”**) vardır. Örneğin, yukarıdaki olayda, tecavüze uğrayan kişinin bir sözlüsü veya nişanlısı olabilir. İşte, bu kişi de, **“mağdur”** sayılmaz, ama doğrudan doğruya olmasa bile, dolaylı olarak suçtan zarar görmüş sayılır. Bu kişiye, **“suçtan zarar gören”** kişi denir; onun da davada özel hakları vardır.

Bazı suçlar basit (kişisel) suçlar sayılır, hiç kimse şikâyetçi olmazsa, savcı dava açmaz, açamaz (hakkı, yetkisi yoktur), açsa bile mahkeme kabul etmez, savcının iddianamesini reddeder. Böyle basit suçlara **“şikâyetle bağlı suç”** denir.

Bazı büyük suçlar ise bütün toplumu (halkı, kamuyu) ilgilendirir, bunlara **“kamu davası”** denir. **Hiç kimse şikâyetçi olmasa bile savcılar dava açmak zorundadır.** Örneğin, **Atatürk’e (daha doğrusu, onun anısına, hatırasına) hakaret etmek**, gıda maddelerine zehir katmak, mahkemede yalan söylemek (yalancı tanıklık yapmak), doğaya zarar vermek (çevreyi kirliletmek), vb. suçlar.

Bazı suçlar, hem kişiseldir hem de bütün toplumu ilgilendirir. Örneğin, insan öldürmek, ciddi (ağır) şekilde insan yaralamak, bir kimseyi ağır bir şekilde dolandırmak, vs. İşte böyle durumlarda da, hiç kimse şikâyetçi olmasa bile savcı dava açar, buna da **“kamu davası”** denir. Böyle davalarda, **“mağdur”** olan kişi şikâyetçi olsa bile, resmi olarak o kişiye **“müşteki”** denmez, **“müdahil”** (**“katılan”**) denir. Çünkü, dava **“kamu davası”**dır; mağdur kişi hem kendisinin hem de toplumun iyiliği (yararı) için açılan bu davaya **“müdahil”** olur. Tabi, istemezse **“müdahil”** olmaz ama o zaman, davayla ilgili bazı haklarını (örneğin, temyiz hakkını, vb.) kaybeder.

Müdafi - Vekil

Ceza davalarında, sanığın avukatına “müdafi” (“savunman”) denir; “vekil”

denmez. Ceza davasındaki diğer tarafların (müşteki, mağdur, müdahil ve SZG) avukatına ise “**vekil**” denir.

Ceza davaları dışındaki bütün davalarda görev alan avukatlara da “**vekil**” denir.

Küçük (basit) suçlar için sanık istemezse avukat (müdafi) tutmaz. Hatta, başkaları (yakınları) onun için bir veya birden fazla avukat tutsalar bile, sanık hiçbir avukatı kabul etmemek hakkına sahiptir. Ama, **büyük, önemli suçlar için, sanık istemese bile devlet ona bir avukat tutmak zorundadır.** Bu avukatlara halk arasında genellikle “**baro avukatı**” denir. Yargıç (hatta, davadan önceki aşamalarda polis veya savcı) emir verir ve ilgili barodan resmi olarak bir avukat gönderilir. Bu avukat gelmezse, bazı işlemler yapılamaz, ertelenir. Çünkü, sanığın ciddi, önemli haklarının çiğnenmemesi (kaybedilmemesi) gerekir.

Soruşturma - Takipsizlik (KYO) Kararı - İddianame - Kovuşturma

Suçlarla ilgili olarak polislerin ve özellikle savcılarının yaptıkları iş ve işlemlere genel olarak “**soruşturma**” (eski tabirle, “**hazırlık soruşturması**”) denir.

Önce polisler, daha sonra da savcı işlemlerini tamamladıktan sonra, savcı gerek görürse (kesin karara varırsa) bir “**iddianame**” hazırlar ve “ceza davası” açılması için mahkemeye (yargıçlara) gönderir.

Eğer mahkeme savcının iddianamesini kabul ederse (bazen, örneğin delil yetersizliği, vb. durumlarda kabul etmeyebilir), ceza davası açılmasına karar verir. İşte o andan itibaren “soruşturma” aşaması bitmiş sayılır; “**kovuşturma**” (yargılama, yani ceza davası) aşamasına geçilir.

Bazı durumlarda, savcı soruşturmasını tamamlar ve ceza davası açmamaya karar verir. Örneğin, delil yetersizliği, yasaların sonradan değişmesi, suçta özel af nedeni olması (bazı akrabalar arasındaki suçlar suç sayılmaz, dava açılmaz), vb. durumlarda. O zaman, savcı “**kovuşturmaya yer olmadığına dair karar**” (“**takipsizlik kararı**”) verir.

Savcının bu kararına karşın, şikâyetçiler, yetkili (yani, coğrafi sınırlara göre yetkisi olan) **ağır ceza mahkemesine** başvurup (**itiraz** edip) savcının bu kararının kaldırılmasını, yani ceza davası açılmasını isteyebilirler. Ağır ceza mahkemesinin başkanı (reisi), duruma göre karar verir. İsterse dava açılması (daha doğrusu, iddianame hazırlanması) veya meselenin daha fazla soruşturulması için savcıya emir verir, ya da itirazı (şikâyetçilerin isteğini) reddedebilir. Red durumunda, yeni deliller elde edilmedikçe (veya, başka istisnai olaylar olmazsa), artık soruşturma tamamen kapanmış demektir. Başvurulabilecek başka makam ve merci yoktur.

Şüpheli (Zanlı) - Sanık - Hükümlü - Mahkum

Suçlanan kişiye soruşturma aşamasında “**şüpheli**” (eski tabirle “**zanlı**”) denir. **Kovuşturma aşamasına geçilince, suçlanan kişi artık “şüpheli” sayılmaz, daha ciddi (ağır) bir kelimeyle, “sanık” sayılır.**

Kovuşturma (yani mahkemedeki ceza davası yargılaması) sonunda sanık suçlu bulunursa “**mahkum**” edilir. Ama, aslında bu aşamada tam anlamıyla “mahkum” (**hükümlü**) sayılmaz. Onun yerine, “**hükümlü**” sayılır. Çünkü, bazı basit (küçük) suçlar dışında, her sanığın temyiz (yani, bir üst mahkemeye başvurmak, itiraz etmek) hakkı vardır. Yani, sanığın cezası henüz kesinleşmiş sayılmaz. Ancak yüksek derecedeki mahkeme de cezayı onaylarsa, o zaman ceza kesinleşir ve sanık artık “mahkum” sayılır.

Arama - Yakalama - Suçüstü (Cürm-ü Meşhud) - Gözaltı (Nezaret) - Gözlem Altı (Müşahede) - Tutuklama (Tevkif)

“Arama” kelimesi çeşitli anlamlarda kullanılır:

Bir kişinin yeri (adresi) bilinmiyorsa (örneğin, kaçaksa), bu kişinin bulunması için yapılan işe arama denir.

Bir kişinin üstünün - başının aranması (yani, üzerindeki giysilerinin elle, teknik cihazlarla yoklanması, incelenmesi) anlamına da gelir.

Bir kişinin evinin (konutunun, meskeninin) veya iş yerinin (büro, dükkan, şirket, depo, vs.) içinin (eşyalarının) ya da aracının (otomobil, tekne, gemi, uçak, vs.) aranması anlamına da gelir.

Bütün bunların yapılabilmesi için bazen yetkili polisin, ama çoğunlukla savcının ya da duruma göre yargıcın emri (izni) gerekir.

“Yakalama”, bir kişinin bedensel olarak tutulması, zapt edilmesi, istediği başka bir yere gitmesine izin verilmemesi anlamına gelir. **Gerekirse kelepçe takılır**, kelepçe yoksa elleri başka türlü bağlanabilir. Ama, örneğin ayakları veya gözleri bağlanmaz, ağız bantlanmaz, ağzının içine bez tıklmaz, kafasına çuval geçirilmez, boynuna zincir vurulmaz, vb. zalimane muameleler yapılamaz.

Herhangi bir vatandaş yakalamak için **mutlaka bir yargıcın veya savcının emir vermesi gerekir**. Polis, yalnızca çok istisnai durumlarda böyle bir emir olmadan da bir kimseyi yakalayabilir.

Yine bazı istisnai durumlarda, savcı, polise bir kimsenin bir yerden alınıp başka bir yere götürülmesi (genellikle savcının kendi huzuruna getirilmesi) emri verebilir. Bu, resmi anlamda bir “yakalama” emri değildir. Buna, genellikle **“mevcutlu (veya, mevcuden) getirmek”** denir. Bazen, “karakola davet” de denmektedir. Aslında, vatandaş bu “mevcutlu getirme” emrine (karakola davete) istemezse uymaz.

“Suçüstü” (eski tabirle, **“cürm-ü meşhud”**) durumunda (yani, suçun işlendiği anda veya hemen akabinde (sonrasında), sıcağı sıcağına), polis, hatta her vatandaş bir başka vatandaş yakalayabilir; yani herkesin suçüstündeki bir başka kişiyi yakalama hakkı ve yetkisi vardır.

Bir kimseyi **“gözaltına” (“nezarete”)** almak için yetkili savcının emri gerekir. Polisler, kendileri karar vererek hiç kimseyi gözaltına alamazlar.

Bir kimseyi **“gözlem” (“müşahede”)** altına almak ile “gözaltına almak” aynı şey değildir. İkisi farklı işlemlerdir. Örneğin, uyuşturucu bağımlısı veya alkolik bir kişi ya da tecavüze (cinsel saldırıya) uğramış bir kişi, kriz (travma, psikolojik, ruhsal bunalım, vb. yaşamasın diye) “gözlem altına” alınabilir. Bu, o kişinin “gözaltına alınması” demek değildir.

Bir kimsenin gözaltına alınabilmesi için mutlaka önce hakkında yakalama emri çıkarılması gerekmez. Örneğin, bazen bir kimse karakola veya savcılığa kendiliğinden (kendi isteğiyle) gidip teslim olabilir. Tabi ki, o zaman ayrıca yakalama emri çıkarılması gerekmez. Savcı, duruma göre, o vatandaşın hemen (doğrudan) gözaltına alınmasını emredebilir.

Bazen, bir kimse, teslim olmak için değil de, örneğin bir şikâyetle veya ihbarda bulunmak, tanıklık yapmak, vb. işlemler için de bizzat karakola ya da savcılığa gitmiş olabilir. Ama, anlattığı olaylara göre, onun da suçlu olması olasılığı (ihtimali) varsa, savcının emriyle hemen gözaltına alınabilir.

Bir kimseyi **“tutuklama” (“tevkif”)**, gözaltına almaktan da ağır (ciddi) bir işlemdir. **Yetkili (yani, coğrafi bakımdan yetkisi olan) yargıç dışında hiç kimse başka bir kimseyi tutuklama emri veremez. Polisler, savcılar, hatta başbakan ya da cumhurbaşkanı bile hiç kimse hakkında tutuklama emri veremez.**

Gözaltına alınan bir kişinin tutuklanması (yani, hakkında tutuklama kararı verilmesi) gerekiyorsa, savcılar tarafından, en geç belli bir süre sonra (genelde bir (1) gün (24 saat), bazen birkaç gün, büyük suçlarda (terör, çete, suç örgütü, vs.) yaklaşık bir (1) hafta) yetkili mahkemenin (genelde **“sulh ceza yargıcının”**) huzuruna çıkarılır ve tutuklama kararını ancak

bu yargıç verebilir.

Tabi, bazı durumlarda, savcı önce bir kimseyi gözaltına alabilir ama sonra vazgeçip bu kişiyi serbest bırakabilir; yani tutuklanmasını istemeyebilir. O zaman o kişi elbette yukarıdaki şekilde mahkemeye (sulh ceza yargıcının huzuruna) sevk edilmez.

Savcının tutuklama talebiyle huzuruna bir kimse sevk edilince, yargıç, istemezse o kişiyi tutuklama kararı vermez ve serbest bırakır. Bu durumda, o kişi hakkında önceden verilmiş bir “gözaltı” kararı varsa, bu karar da kendiliğinden (otomatikman) kalkmış olur. Kişi, tamamen serbest kalır, istediği yere gidebilir.

Yargıç, mutlaka “tutuklama” veya “serbest bırakma” yönünde karar verir. Yani, ikisinin ortası olmaz. Örneğin, “şimdilik hiçbir karar vermiyorum, şüpheli kişi gözaltına alınmışsa gözaltında kalmaya devam etsin, sonra düşünürüm”, diye karar veremez.

Yargıç tarafından tutuklanmasına karar verilen kişi, polis veya jandarma tarafından hemen tutukevine (hapishanenin, cezaevinin, ceza infaz kurumunun tutuklular için mahkumlardan ayrılmış olan özel (husus) bölümüne) gönderilir.

El Koyma - Müsadere

Herhangi bir suçta (yani, suçun işlenmesinde) kullanılan her türlü eşyaya devlet önce **geçici** olarak el koyabilir. Örneğin, **her türlü silah (bıçak, tabanca, tüfek, vs.), uyuşturucu madde, sahte paralar, sahte evraklar, kamyon, otomobil, motosiklet, tekne, gemi, uçak, helikopter, hatta cep telefonu, bilgisayar, kalem, şişe, tencere - tava, ayakkabı, vs.** her şey suç aleti olabilir. Hepsine el koyma kararı verilebilir.

Tabi ki, herhangi bir suç işlenerek elde edilen gelire de el koyulur. Örneğin, sahte rakı üretilip satılarak elde edilen paralara devlet el koyar.

Ceza davasının (yargılamanın) sonunda, duruma göre el koyma kararı kaldırılabilir ve eşya sahibine iade edilebilir. Duruma göre, el koyma kararından da sert bir karar olarak, ilgili eşya hakkında **“müsadere”** kararı verilir. O zaman, eşya artık **tamamen devletin (Hazine’nin) malı olmuş sayılır, sahibine iade edilmez.**

Müsadere edilen eşyalar, **bazı durumlarda, imha edilir** (yakılır, eritilir, parçalanır, yok edilir, vs.). Örneğin, sahte paralar, zehirli maddeler, bazı uyuşturucu maddeler, vb. **Bazı durumlarda ise, devlet bu eşyaları yeniden halka satışa (ihaleye, açık arttırmaya) çıkarabilir.** Örneğin, taşıt araçları, cihazlar, aletler, giyim maddeleri, vb. her türlü işe yarayan eşyalar.

Tahliye (Salıverme) - Beraat - Davanın Düşmesi - Davanın Reddi - Davanın Kabulü - Kısmen Kabulü

Beraat etmek, ceza davası sonunda suçsuz, masum bulunmak (aklanmak) demektir.

“Tahliye” (“salıverme”), bir kişinin tutukluluğunun kaldırılıp serbest bırakılması anlamına gelir. Ama, o kişi hakkında ceza davası sürüyorsa, o kişi “beraat” etmiş (aklanmış, masum, yani suçsuz bulunmuş) anlamına gelmez. Hakkındaki yargılama devam eder. Böylece, o kişi **“tutuksuz” yargılanır.** Tabi, gerekirse mahkeme emriyle **tekrar tutuklanabilir.** Şartlara göre tekrar serbest bırakılabilir, vs. Yani, bir kimse hakkında birden fazla kez tutuklama ve serbest bırakma kararı verilebilir.

Bir kimse hakkında “beraat” kararı verildiği anda, o kişi tutukluysa, tabi ki, mutlaka tahliyesine de karar verilir. Yani, örneğin, “seni suçsuz bulduk, beraat ettin ama bir hafta daha tutuklu kalacaksın”, vs. denemez.

Hakkında ceza davası açılan herkesin en baştan hemen tutuklanması şart değildir. Bazı kişiler (küçük, basit suç işleyenler, ağır, ciddi suç işlemiş olsa bile

kaçmayacağına inanılan kişiler, çok yaşlılar, sakatlar, çocuklar, bazı hafif deliler (basit akıl ve ruh hastaları), vb.) hiç tutuklanmayabilir.

Bazı davaların sonunda, sanık ne suçlu ne de suçsuz sayılır. O zaman, **dava “düşürülür”**. Sanık yine serbest kalır.

Ceza davalarında, sonuçta böyle çeşitli kararlar verilebilir. Örneğin, **“hükmün açıklanmasının geriye bırakılması” (“HAGB”), “adli kontrol”, “denetimli serbestlik”, “cezanın ertelenmesi”, “hapis cezasının para cezasına çevrilmesi”, vb.**

Ceza davaları dışında (hukuk davalarında ve idari davalarda), “beraat” (masum), “mahkumiyet” (suçlu), vb. şekilde ceza hukuku kavramlarıyla karar verilmez. Hukuk davalarında ve idari davalarda, bazen **davanın “kabulüne”** karar verilir. O zaman, **davacı haklı, davalı haksız** çıkmış demektir.

Bazen, **davanın “reddine”** karar verilir. O zaman ise, **davacı haksız, davalı haklı** çıkmış demektir.

Bazen de, **davanın “kısmen kabulüne, kısmen reddine”** karar verilir. O zaman, **davacı biraz haklı ama biraz da haksız, davalı ise keza biraz haklı ve biraz da haksız çıkmış sayılır.** Örneğin, davacı (alacaklı), davalıdan (borçludan) bin (1000) lira almak için dava açabilir. Mahkeme, dava sonunda, davacının kısmen haklı olduğuna karar verip, altı yüz (600) liraya hükmedebilir. Böylece, davanın altı yüz (600) liralık kısmını kabul etmiş, dört yüz (400) liralık kısmını da reddetmiş sayılır.

Bazı durumlarda, hakim **davayı (dosyayı) işlemiden kaldırır (müracaata bırakır).** Örneğin, bir davacı dava açtıktan sonra kendisi veya avukatı aracılığıyla davayı takip etmezse, duruşmalara gelmezse (veya avukatını göndermezse), mahkemenin istediği şeyleri zamanında yapmazsa, vb. şartları yerine getirmezse, mahkeme dosyayı (davayı) bir anlamda **geçici olarak askıya alır.** Yasal süre geçtikten sonra dahi davacı eksik işleri tamamlamazsa, dava **tamamen ortadan kaldırılır.** Duruma göre, sonradan davacı yeniden dava açabilir ama bazen de hakkını tamamen kaybetmiş olur, bir daha o meseleyle ilgili olarak dava açamaz.

Temyiz - İstinaf - Yüksek Yargı - İçtihatı Birleştirme Kararı (İBK)

“Temyiz”, basitçe özetlersek, alt kademedeki bir mahkemenin verdiği bir kararı, üst kademedeki başka bir mahkemenin incelemesi (yeniden gözden geçirmesi, denetlemesi, kontrol etmesi) demektir. Çoğu zaman, ilk mahkemenin verdiği karar **“kesin” (nihai, son)** karar sayılmaz. Kesin kararın verilebilmesi için, alttaki mahkemenin verdiği kararın üstteki mahkeme tarafından da tasdik (teyid) edilmesi, **“onaylanması” (“onanması”)** gerekir. Üstteki mahkeme, alttaki mahkemenin kararını bazen onaylar, bazen **“bozar”** (iptal eder, geri çevirir, durdurur, askıya alır, reddeder), bazen de önce düzeltir (alttaki mahkemenin kararını biraz değiştirir) ve düzeltilmiş şekliyle onaylar (**“düzelterek onama”**). İşte bu işlemlere genel olarak **“temyiz” (yüksek yargılama)** denir.

Yazımın başlarında belirttiğim gibi, mahkemelerimiz arasında hiyerarşi (ast - üst) ilişkisi vardır. Örneğin, çeşitli illerimizde ve ilçelerimizde bulunan sulh mahkemesi, asliye mahkemesi, ağır ceza mahkemesi, vs. İşte bunların hepsinin üstünde, **yalnızca başkentimiz Ankara’da** bulunan en yüksek (merkezi) mahkemeler vardır. Bunlara **“yüksek mahkemeler”** denir.

Yüksek mahkemelerimiz şunlardır:

- **Anayasa Mahkemesi**
- **Yargıtay**
- **Danıştay**
- **Askeri Yargıtay**
- **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM)**

Bunların dışında bir de **Sayıştay** vardır. Tam anlamıyla bir mahkeme değildir. Genelde devletin, hükümetin mali (parasal) işlerini (bütçe, kesin hesap, vb.) kontrol eder, denetler.

Yukarıda sıralanan beş (5) adet yüksek mahkememizin hepsi (her biri) en üst mahkeme sayılır. Yani, bunların **hepsi birbirine eşit kademededir; hiçbiri diğerinin işine karışamaz, hepsinin görevleri ve yetkileri ayrıdır**. Örneğin, genel olarak, Yargıtay sivil vatandaşların **“adli”** (yani, **hukuk** ve **ceza**) davalarına bakar, Askeri Yargıtay ise askerlerin davalarına bakar. Birbirlerine karşı ast - üst ilişkisi yoktur. Benzer şekilde, Danıştay, sivil vatandaşlarla devlet (bakanlıklar, valilikler, kaymakamlıklar, belediye, vb.) arasındaki **“idari davalara”** bakar. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ise, askeri işlerle ilgili idari davalara bakar. Örneğin, askerler ile komutanları arasındaki davalar, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri, Genelkurmay, vb. makamlarla ilgili davalar.

Yalnızca sivil idare hukuku açısından, ilgili yüksek mahkemeden (yani, Danıştay’dan) önce, **“Bölge İdare Mahkemeleri” (“BÖM”)** vardır. Bölge İdare Mahkemeleri, her ilimizde bulunmaz; yalnızca Ankara, İstanbul, vb. merkezi bazı illerimizde bulunur. Her Bölge İdare Mahkemesi’ne, o mahkemenin en yakınında bulunan illerin idare mahkemeleri bağlıdır.

Birkaç yıl önce, merkezi illerimizde buna benzer başka “bölge” mahkemeleri de kurulması kararlaştırılmıştır (**“Bölge Adliye Mahkemeleri”**). Bunlar da, Yargıtay’dan önce, bir ara kademe olarak, sivil - adli davaları kontrol edecektir. Ama, henüz resmen faaliyete geçmemişlerdir.

Genelde, bütün çağdaş devletlerde, bizdeki gibi böyle “temyiz” mahkemeleri (yüksek mahkemeler) vardır. Ayrıca, bazı devletlerde, bizdeki “bölge” mahkemeleri gibi, **“istinaf”** mahkemeleri vardır. İstinaf mahkemeleri, genel (basit) anlamıyla, en alttaki en küçük mahkemelerle, en üstteki en yüksek mahkemeler arasında, orta derecedeki (ara kademedeki) mahkemelerdir.

Nüfusu çok fazla olan ülkelerde, hele vatandaşları arasında çok dava olan ülkelerde, istinaf (ara kademe) mahkemeleri kurulması gereklidir. Yoksa, en basit davalar bile, temyiz için, en alttaki mahkemeden doğrudan (direkt) en üstteki (merkezdeki) mahkemeye gönderilmek zorunda kalır. O zaman da en üstteki mahkemenin iş yükü çok artar, davalar yıllarca uzar. Kısacası, böyle üç (3) dereceli mahkeme sistemi kurulması doğru bir iştir. Ama, tabi ondan sonra dört (4), beş (5), vs. dereceli mahkeme sistemi (düzeni) de olmaz. O zaman da davalar iyice karışır, adalet iyice gecikir.

Zaten, iş yükünü hafifletmek için, en üstteki merkezi (yüksek) mahkemelerde bile **“daireler”** (departmanlar, alt birimler) bulunur. Örneğin, bizde Yargıtay’da 1. Ceza Dairesi, 2. Ceza Dairesi, 3. Ceza Dairesi, 1. Hukuk Dairesi, 2. Hukuk Dairesi, 3. Hukuk Dairesi, vb. pek çok daire vardır. Hepsisi, **uzmanlığına (iş bölümüne) göre yalnızca belirli davalara bakar**. Örneğin, terör, cinayet, yaralama, hırsızlık, boşanma, işçi hakları, denizcilik hukuku, vb. pek çok dava konusuna göre, davalar işte bu daireler arasında paylaştırılır. Her dairede de, birden fazla yargıç vardır. Hatta, bu yargıçlara yardım etmek için **“tetkik” (ön inceleme)** yargıçları vardır.

Bazen, dava konuları birbirine karışır, iç içe geçer. Çünkü, yasalar, tüzükler, yönetmelikler, vs. birbiriyle çelişir (çatışır). Ayrıca, zaman geçtikçe, toplumsal koşullar değişir, teknoloji ilerler, fiyatlar artar veya azalır, vb. önemli değişiklikler yaşarız. İşte bunların hepsi birbirine karıştığı zaman, yüksek mahkemelerin bizzat kendi içlerindeki dairelerin kararları bile birbirleriyle ters düşer; çelişkili, çatışmalı kararlar ortaya çıkar. İşte o zaman, yüksek mahkemenin kendi içinde özel bir daire, yani en yüksek daire, yeknesak (tekdüze), toparlayıcı, birleştirici, telif edici bir karar vermek zorunda kalır.

Örneğin, Yargıtay’da, bütün ceza dairelerinin üstünde, **“Ceza (Daireleri) Genel Kurulu”** ve bütün hukuk dairelerinin üstünde **“Hukuk (Daireleri) Genel Kurulu”** vardır. Danıştay’da da benzer şekilde, **“İdari Dava Daireleri Genel Kurulu”** vardır.

İşte bu genel kurulların verdikleri yargısal kararlara “**iċtihatı birleştirme kararları**” (“**İBK**”) denir. Yani, daireler arasındaki farklı, çelişkili, çatışmalı kararlar tek bir karara, tutarlı bir sonuca bağlanır. **Bu kararlar “yasalar” (kanunlar) kadar güçlüdür, geçerlidir, etkilidir.** Genelde herkes (vatandaşlar, polisler, avukatlar, savcılar, yargıçlar, hatta başbakan, cumhurbaşkanı da dahil) bu kararlara kesinlikle uymak zorundadır. Bu kararlar ancak yeni bir yasa çıkartılarak ortadan kaldırılabilir. Yoksa, yürürlükte kalır.

Yüksek mahkemelerin verdikleri kararların bazıları Resmi Gazete’de, bazılarıysa özel olarak Yargıtay Dergisi, Danıştay Dergisi, vb. dergi, bülten, mecmua, İnternet, vb. yerlerde yayınlanmaktadır. Yüksek mahkemelerimiz dışındaki mahkemelerin kararları, halkın erişebileceği bir şekilde, düzenli olarak, herhangi bir yerde yayınlanmamaktadır.

İcra - İnfaz - Haciz - şartlı Tahliye (Koşullu Salıverme)

Mahkemelerimizin verdikleri kesin (nihai) kararlar, emirler, hükümler, hemen (doğrudan, otomatikman, direkt olarak) uygulanmaz (tatbik edilmez). **Yargıçlar bile kendi verdikleri kararları bizzat, kişisel olarak uygulayamazlar; çünkü bunu yapmaya hakları (yetkileri) yoktur.** Yargıçlar yalnızca karar verirler, işlerin gerisini devletin diğerk yetkili görevlilerine (**polis, jandarma, infaz memuru, icra memuru, haciz memuru, vb.**) bırakmak zorundadırlar.

Mahkemelerin kesin kararlarının hayata (fiiliyata) geçirilmesi için işte bu yetkili devlet görevlilerinin bu mahkeme kararlarını “**icra**” veya “**infaz**” etmeleri gerekir.

Ceza hukukunda, mahkemelerin kesin kararlarının uygulanmasına “infaz” denir. Örneğın, sanığın (mahkumun) hapisaneye konulmasına, para cezasının ondan tahsil edilmesine, bir malının müsadere edilmesine, vb. işlere “infaz” denir.

Ceza hukuku dışındaki davalarda, benzer işlere “infaz” denmez, “icra” denir. Örneğın, birinin malının (parasının, eşyalarının, evinin, otomobilinin, vs.) “**haczedilmesi**”, banka hesabının dondurulması (bloke edilmesi), bir çocuğın zorla alınıp boşanmış olan annesine veya babasına verilmesi, bir kiracının evinden veya dükkanından “**tahliyesi**” (çıkartılması), vb. işlerin hepsi “icra” yoluyla olur.

Ceza davaları dışında, özellikle **alacak - verecek, para, çek, senet (bono), poliçe, vb. meselelerde, bazen hiç mahkemeye gitmek (dava açmak) gerekmez.** Doğrudan devletin yetkili “**icra dairesine**” başvurulur. Yasal bir engel çıkmazsa, “icra müdürü” ve onun emrindeki “icra memurları” alacak - borç meselesini fiilen (resmen, yasal olarak) hallederler.

Bir kişinin malı haczedilirse, bu mala devlet el koymuş demek değildir. Yani, mal devletin malı olmaz, devletin hesabına (Hazine’ye) geçmez. Resmi memurlar bu malı istedikleri kişiye veremezler (satamazlar). Söz konusu mal genellikle “**açık arttırmaya (ihaleye)**” çıkarılır, halktan isteyen (en yüksek pey süren, en sonunda gereken bedeli ödeyen) kişiye satılır. Satış bedeli de borçlunun borcuna karşılık olarak (yani, borç miktarını eksiltmek için) kullanılır.

şartlı tahliye (koşullu salıverme): Hapiste cezasını çekmekte olan bir mahkumun, iyi halli (uslu, disiplinli) davranması durumunda, şartlı (geçici) olarak serbest bırakılmasıdır. Tabi, bunun için, hapiste belli bir süre yatmış olması gerekir. Bu süre, mahkumun suçuna göre uzun veya kısa olabilir. Mahkum, şartlı tahliye edildikten sonra yeniden suç işlerse, şartlı tahliye hakkı yanar (iptal edilir), yeniden hapsedilir.

UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi)

Devletimiz, birkaç yıl önce, hem vatandaşlarımıza hem de resmi (adli) görevlilere (yargıç, savcı, avukat, vb.) yardımcı olmak için, bilgisayarlar (**İnternet**) ve **cep telefonları** ve de uyumlu sabit hat telefonları (SMS, KMS, kısa mesaj servisi) üzerinden yeni bir sistem

(haberleşme, muhabere, yazışma, telekomünikasyon) başlatmış bulunmaktadır. Bu sisteme kısaca UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) denmektedir. Bu proje, zaman geçtikçe geliştirilmektedir, büyümektedir, yaygınlaşmaktadır. Bu sistem sayesinde, her vatandaş, özellikle de adli görevliler, çeşitli yasal konularda, mahkemeler, davalar, icra - iflas işlemleri, vb. hakkında kolayca bilgi sahibi olabilmektedir.

Aşağıdaki İnternet adresinde, UYAP hakkında ayrıntılı bilgileri öğrenebilirsiniz:

[UYAP](#)

UYAP sistemini kullanarak, sizi (şahsınızı) ilgilendiren adli meselelere **T.C. kimlik (vatandaşlık) numaranızı yazarak** kolayca ulaşabilirsiniz. Hatta, eğer **elektronik imzanız (“e-imza”)** veya cep telefonu ya da benzer bir cihaza bağlı olarak (SIM kart, vs.) imzanız varsa (**“mobil imza”, “m-imza”, vb.**), daha fazla bilgiye daha kolayca ulaşabilirsiniz.

Av. Tahsin Dirse Yalçın
25 Ocak 2011